

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK DİN MUSİKİSİ BİLİM DALI

**“MUHTASAR RİSALE-İ MUSİKİ” ADLI ESERİN
TRANSKRİPSİYONU VE İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

FÜRKAN RESULOĞLU

İstanbul 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK DİN MUSİKİSİ BİLİM DALI

**“MUHTASAR RİSALE-İ MUSİKİ” ADLI ESERİN
TRANSKRİPSİYONU VE İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

FÜRKAN RESULOĞLU

Danışman: Prof. Dr. SAFA YEPREM

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Anabilim Dalı TÜRK DİN MUSİKİSİ Bilim Dalı
TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi Fırkan Resuloğlu'nun MUHTASAR RİSALE-İ MUSİKİ
ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU VE İNCELENMESİ adlı tez çalışması, Enstitümüz
Yönetim Kurulunun 20.12.2018 tarih ve 2018-36/18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 09 / 01 / 2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. M.SAFA YEPREM	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. AYŞE BAŞAK HARMANCI	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. HİKMET TOKER	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Fûrkan Resuloğlu
Anabilim Dalı	: İslam Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	:Türk Din Musikisi
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Safa Yeprem
Tez Türü ve Tarihi	:Yüksek Lisans – Ocak 2019
Anahtar Kelimeler	:Türk Mûsikîsi, Notasyon, Nota Mecmuası....

ÖZET

“MUHTASAR RİSALE-İ MUSİKÎ” ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU VE İNCELENMESİ

Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ardından Osmanlı eğitim sisteminde hızlı bir reforma gidilmiş ve mûsikî ders programları Batı temelinde yazılmaya başlanmıştır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında mûsikî dersleri, Batı nota eğitimi ve nazariyatı ile verilirken, geleneksel Osmanlı mûsikîsinde yer alan ezbere dayalı meşk sistemi yerini artık notaya bağlı okuma kültürüne bırakmıştır. Şiir ve aruz vezninin çok önemli olduğu Osmanlı mûsikî sisteminde ezberden uzaklaşılması tavır ve üslûp bakımından olumsuz etkiler doğurmuştur. Bununla beraber tarih, nazariyat ve nota bilgilerinin belli bir disiplinde sunulması Batı temelli kitapların yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu kitaplar genel itibarıyla çeviri olarak karşımıza çıkarken Türk müelliflerin yazdığı kitaplara da referans olmuşlardır.

Mûsikî tarihi, biyografi, nota öğretimi, çalgı metodu, mûsikî sosyolojisi ve armoni gibi konularda yazılmış olan Batı müziği kitaplarının tercümeleri derslerde okutulmuştur. Maârifteki teknik ilerlemelerin ardından Türk müzisyenlerin yazdığı özgün kitapların sayısı da artmaya başlamıştır. Bu tez çalışması Maârif Nezareti ruhsatıyla basılmış olan “Muhtasar Risale-i Mûsikî” adlı eseri konu edinmekle beraber Cumhuriyet dönemine kadar kaleme alınmış bazı önemli mûsikî kitapları hakkında da önemli bilgiler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Maârif Nezareti, Müfredat, Ders Kitapları.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Frkan Resuloğlu
Department	: Islamic History and Arts
Programme	: Turkish Religious Music
Supervisor	: Prof. Dr. Safa Yeprem
Degree Awarded and Date	: Master-January 2019
Keywords	: Turkish Music, Notation Systems, Notation Books.

ABSTRACT

THE TRANSCRIPTION AND ANALYSIS OF MUHTASAR RİSALE-İ MUSİKİ

Following the Tanzimat and Islahat Edicts, a rapid reform was made in the Ottoman education system and the classical curriculum was written on the basis of the West. In the second half of the nineteenth century, the music lessons were given by Western notation education and theory, while the traditional music system based on memorization was replaced with a note-based reading culture. In the Ottoman Turkish music system, poetry and prosody was very important, distancing from the memory caused negative situations. However, the introduction of history, theoretical and musical notes in a certain discipline has enabled the spread of Western-based books. These books are generally used as a translation and they are also references to the books written by Turkish authors.

The translations of Western music books written on topics such as Turkish history, biography, musical note teaching, instrument method, music sociology and harmony were taught in the courses. Following the technical advances in education, the number of original books written by Turkish musicians also started to increase. Although this thesis is the subject of the work entitled Concise Music Treaty published with the license of the Ministry of Education, it also consists important information about some of the important music books written up to the Republican period.

Keywords: Ottoman State, Ministry of Education, Curriculum, Textbooks.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER TABLOSU	iv
1. GİRİŞ.....	1
1.1.OSMANLI MÜZİK EĞİTİMİNE GENEL BAKIŞ	5
1.1.1 Enderun'da Mûsikî Eğitimi.....	5
1.1.2 Mehterhane'de Mûsikî Eğitimi	6
1.1.3 Mevlevihanelerde Mûsikî	7
1.1.4. Muzika-i Humayun'da Mûsikî Eğitimi.....	9
1.2. OSMANLI MAARİF TEŞKİLATI ve MÛSİKÎ KAYNAKLARI	9
1.2.1 Teşkilat Tarihi.....	9
1.2.2. Maârîf'te Mûsikî Çalışmaları	11
1.3. MAÂRİF NEZARETİ RUHSATIYLA BASILMIŞ OLAN MÛSİKÎ KAYNAKLARI	11
1.3.1. Güfte Mecmuaları	12
1.3.2 Ders Kitapları.....	25
1.3.3 Talimatname, Program ve Raporlar	46
İKİNCİ BÖLÜM.....	44
2.1 MUHTASAR RİSALE-İ MÛSİKÎ.....	44
2.2 Muhtasar Mûsikî Adlı Kitabın Transkripsiyonu	45
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA.....	85
EKLER.....	90
Ek1: Muhtasar Risale-i Mûsikî Adlı Kitabın Orjinal Nüshası.....	91

ŞEKİLLER TABLOSU

Tablo 1: Ezhan-ı Mûsikî adlı kitabın künyesi	12
Tablo 2: Mecmua-i Şarkı adlı kitabın künyesi	13
Tablo 3: 1313 Senesine Mahsus Yeni Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi	14
Tablo 4: Mahzen-i Mûsikî veya Dilküşâ adlı kitabın künyesi	Error! Bookmark not defined.
Tablo 5: Gıda-yı Ruh Yahud Cep Mecmuası adlı kitabın künyesi.....	15
Tablo 6: Safa-yı Dil yahud Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası adlı kitabın künyesi	16
Tablo 7: Yeni Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi.....	16
Tablo 8: Sünbülîstan-i Mûsikî adlı kitabın künyesi.....	17
Tablo 9: Yeni Şarkılar adlı kitabın künyesi	18
Tablo 10: Nevzuhur Şarkılar adlı kitabın künyesi.....	19
Tablo 11: Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi	19
Tablo 12: Negamat-ı Aşk Yahud Yeni Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi	20
Tablo 13: Yeni Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi.....	21
Tablo 14: Rahmi Bey Merhumun Şarkıları.....	21
Tablo 15: Zemzem-i Sevdâ adlı kitabın künyesi.....	22
Tablo 16: Neşe-i Dil Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası adlı kitabın künyesi.....	22
Tablo 17: Gülşen-i Mûsikî adlı kitabın künyesi	23
Tablo 18: Hadika-i Mûsikî adlı kitabın künyesi.....	23

Tablo 19: Aheng-i Tarab adlı kitabın künyesi.....	24
Tablo 20: Göldeste-i Mûsikî adlı kitabın künyesi	24
Tablo 21: Meşrutiyet Yahut Enis-i Ruh adlı kitabın künyesi.....	25
Tablo 22: Nota Muallimi adlı kitabın künyesi	26
Tablo 23: İrâe-i Nagamat adlı kitabın künyesi.....	26
Tablo 24: İrâe-i Mûsikî adlı kitabın künyesi	27
Tablo 25: Solfej Yahut Nazariyatı Mûsikî adlı kitabın künyesi.....	28
Tablo 26: Talim-i Mûsikî Yahud Mûsikî Istılahat adlı kitabın künyesi	28
Tablo 27: Tarihçe-i Fenni Mûsikî adlı kitabın künyesi	29
Tablo 28: Mûsikî adlı kitabın künyesi	31
Tablo 29: Gülizar-ı Mûsikî adlı kitabın künyesi	32
Tablo 30: Hocasız Ud Öğrenme Usûlü adlı kitabın künyesi.....	32
Tablo 31: İbtidai Nota Dersleri adlı kitabın künyesi	33
Tablo 32: Mekteblerin Bütün Sınıfları İçin Musiki Kitabı adlı kitabın künyesi	33
Tablo 33: Çocuklara Teganni Dersleri adlı kitabın künyesi	34
Tablo 34: Telhis-i Mûsikî adlı kitabın künyesi	34
Tablo 35: Tedris-i Mûsikî adlı kitabın künyesi	35
Tablo 36: Medhal-i Mûsikî adlı kitabın künyesi	36
Tablo 37: Kütüphane-i Mûsikî'den Tedrisat-ı Mûsikî adlı kitabın künyesi	36
Tablo 38: İlk Muallim Mektepleriyle Orta Mekteplerde Tedris Edilmek Üzere Mûsikî Kitabın adlı kitabın künyesi	37
Tablo 39: Gınanın Usul-ü Tedrisi adlı kitabın künyesi	37
Tablo 40: Kütüphane-i Mûsikîden Talim-i Kıraati Mûsikî adlı kitabın künyesi.....	38

Tablo 41: Nazari ve Ameli Ud Dersleri adlı kitabın künyesi.....	38
Tablo 42: Kaşıkçılar (Temsil-i Mûsikî) adlı kitabın künyesi.....	39
Tablo 43: Nota Dersleri adlı kitabın künyesi	39
Tablo 44: Mûsikî Nazariyatı adlı kitabın künyesi	40
Tablo 45: Muhtasar-ı Risale-i Mûsikî adlı kitabın künyesi	40
Tablo 46: Mûsikî Muallim Mektebi adlı talimatnamenin künyesi	41
Tablo 47: Mekatib-i İbtidaiye'ye Mahsus Mûsikî adlı programın künyesi	42
Tablo 48: Dârü'l-elhan Ders Müfredat adlı programın künyesi	42
Tablo 49: İlk Mekteb Kitapları Tedkik Komitesinin Mûsikî Kitapları Hakkındaki raporun künyesi.....	44

1. GİRİŞ

Türklerin, mûsikîyle eski tarihlerden beri bağı bulunmaktadır. Orta Asya'da iken Şaman, Bahşı ya da Ozan adı verilen din adamlarının önderliğinde yapılan ayin ve cenaze törenlerinde birtakım telli sazlar icra edilmesi gelenek olmuştur. Türklerin bu sazları Anadolu'ya getirmesiyle birlikte burada şekil değiştirecek olan Türk mûsikîsinin bir parçası olmuşlardır. Selçuklu sultanlarının himaye ettikleri bestekar ve müzikologların etkisiyle yeni bir ahenk kazanan mûsikî, makamsal bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Bu etkileşimle oluşmaya başlayan ses sistemi ve estetik anlayışı XIX. asra kadar devam edecek olan Osmanlı mûsikîsini meydana getirecektir.

Moğol istilaları ve iç karışıklıklarının hakim olduğu dönemler olan 14 ve 15. asırlarda kurulan Osmanlı İmparatorluğu Timur'dan kaçan birçok alim, bilgin ve mütefekkiye ev sahipliği yapmıştır. İlmi ve fikri hareketler bakımından bu asırlar Anadolu'nun verimli dönemleri olmuştur. Bu dönemde Anadolu'ya göç etmiş ya da burada yaşamış alimler arasında Mevlana, Sadreddin Konevi, Necmeddin Daye, Tirmizi, Muhyiddin Arabi gibi mutasavvıflar bulunmaktadır.¹ Bu bilim adamları, Arap dünyasındaki bilimsel gelişmelerden Osmanlı'nın da faydalanması hususunda köprü olmuşlardır. Osmanlı'dan Şam, Bağdat, Kahire gibi ilim kentlerine giden talebeler de bu ilmi alışverişe katkı sağlamışlardır. Haliyle bu alışverişten mûsikî de etkilenmiş, Türk topraklarına gelen mûsikîşinaslar veya diğer sanatkarlar Osmanlı sanatına bir biçim kazandırmıştır.

Arap yarımadası, İran ve Hindistan'ın kuzey bölgelerindeki müslüman milletlerin sanatlarında görülen İslami etki Osmanlı sanatında da kendini göstermektedir. Dini motifler eserlere farklı lezzetler katmıştır. İran, Bizans ve Arap mûsikîlerinin bıraktığı etki gibi Türk Mûsikîsi de dinleyici üzerinde kendine has farklı bir etki bırakmaktadır. Mahalli tavırlar ve form farklılıkları olsa da Anadolu'da kullanılan mûsikînin ortak paydası makamsal olmasıdır. Artık ikili aralıkları ve makamsal yapı şark mûsikîsinin ortak özelliğidir. Batı'da Arap dizisi olarak bilinen ve

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1975, s.25.

doğu mûsikîsinde kullanılan ses sisteminin temeli 17 perdeli dizidir.² Bahsettiğimiz farklı etkilerine rağmen ilk dönem mûsikî çalışmaları, batılılarca Arap olarak kabul edilmiştir. Bu görüş, eserlerin Arapça yazılması ve İslam kültürünün Arap temelli olmasından kaynaklanmaktadır. Mûsikî kitaplarının derslerde okutulduğuna dair kesin bir bilgi olmamasına rağmen Farabi, Safiyuddin, İbn Sina ve Abdulkadir Meragi gibi müzikologların yazdıkları kitapların kaynak eserleri medreselerden tedarik edilmiştir. Medreselerde okutulduğu bilinen ve ansiklopedik bir eser olan İbn Sina'nın Kitabü's-şifa adlı eserinde mûsikî bahisleri vardır. Mantık, metafizik ve tabiiyat gibi konuların ele alındığı kitabın 'Cevamiu ilmi'l Mûsika' adlı bölümü mûsikîye ayrılmıştır. Farabi, yazdığı Musika'l Kebir adlı eserde Yunan nazariyatçıların eserlerini inceleyip eksiklerinden bahsetmektedir. Bundan Safiyuddin ve bazı müzikologlar da bahsetmektedir.³

Yeniliklerin hakim olduğu 15.asır Osmanlısında önemli müzisyenler yetişmiştir. Bunların başında mûsikîye dair pek çok kitap yazmış olan Abdulkadir Meragi gelmektedir. Camiul Elhan ve Makasidu'l Elhan en çok bilinen eserleridir. Meragi, Makasidu'l Elhan'ın bazı nüshalarını Osmanlı Sultanı II. Murad'a ithaf etmiştir.⁴ Meragi'yi kendinden önceki müzikologlardan ayıran en büyük özelliği sadece mûsikî sahasında eser yazmış olmasıdır. Edvar düzeni olarak diğer edvarlara kaynak olan kitaplara kısaca bakacak olursak, Kitabü'l Edvar (Safiyuddin Urmevi), 13. yüzyılda yazılmış ve Osmanlı Mûsikî eğitiminde temel eserlerden biri olmuştur.⁵

Kitabu'l Edvar'da geçen konular aşağıdaki gibidir.

- 1) Ses ve Nağmelerin Tarifi
- 2) Aralıklar
- 3) Makamların teşkili ve farklı perdelere aktarımı
- 4) Ud aletinin akordu
- 5) Usullerin izahı

² Murad Bardakçı, *Ahmed Oğlu Şükrullah*, Pan Yayınları, İstanbul, 2012, s.34.

³ Bardakçı, s.33.

⁴ Murad Bardakçı, *Maragalı Abdulkadir*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1986, s. 43.

⁵ Erhan Özden, *Osmanlı Maarifinde Mûsikî*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015, s. 33.

6) Mûsikînin insan üzerindeki etkisi

Camîu'l Elhan (Abdulkadir Meragî) 15. yüzyılda yazılmıştır. İçerik olarak Safiyuddin'in Kitabu'l Edvarı'yla benzerlik göstermektedir. Birinci bölümde ses tarifi ve ses sistemi hakkındadır. Ardından makam yapıları ele alınmıştır.⁶ İkinci bölümde 'ika' bahsi incelenmiştir. Edvarın son bölümünde ise çalgılara ait ayrıntılı bilgiler verilmektedir.⁷

Kitabu'l Edvar (Hızır Bin Abdullah) 15. yüzyılda yazılmıştır. İlk bölüm astronomi ilmine ayrılmıştır. Daha sonra doğadaki sesler ile başlayan mûsikî bölümüne geçmiştir. Bu bölümün büyük bir kısmı makamların tarifinden ibarettir. Safiyuddin Edvarından farklı olarak sazları anlatmıştır. Daha sonraki bölümde ika konusunu işlemiştir ve bu bölümde yine bazı sazlardan bahsedilmiştir.⁸

Farabi, İbn Sina, Safiyuddin ve Meragî'nin eserleri Osmanlı mûsikîsinin temel kaynakları olmuştur. Bunların yanında Ahmedoğlu Şükrullah ve Ladikli Mehmed Çelebi'nin çalışmaları da Osmanlının yükselme dönemine ait önemli çalışmalardır. Bu kuramcılarının çalışmaları sayesinde sistemleşen ses yapısı Türk sazlarına belli bir akort düzeni getirmiştir.

Osmanlı mûsikî eğitimi 'meşk' usulü şeklinde varlığını sürdürmüştür. Hoca merkezli ve mutlak itaate dayalı bu sistem Osmanlı mûsikî eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Hocanın mûsikî bilgisi yanında normal hayattaki davranışlarının dahi örnek alındığı meşk sisteminde eğitim süresini talebenin kabiliyeti ve gayreti belirlemekteydi.⁹ Talebeye, mûsikî eğitimine paralel olarak edebiyat konuları da anlatılmaktaydı. Çünkü edebiyat bilmeyen bir bestekar sözlü eser besteleyemezdi. Osmanlı sosyal hayatındaki mütevazı ve ağırbaşlı yaşam sanatkarların eserlerine de yansımaktaydı. İslam dininin egemen olduğu bu topraklarda mütevazilik ve terbiye esası eğitim hayatına, oradan da sanatkarların eserlerine yansımaktaydı. Medrese, Enderun, Mehter ve daha sonra açılan okullarda da aynı disiplin ve terbiye hakimdi.

⁶ Ubeydullah Sezikli, *Abdulkadir Meragî ve Camîu'l-Elhan'ı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s. 50

⁷ Sezikli, s. 83.

⁸ Binnaz Başar Çelik, *Hızır Bin Abdullah'ın Kitabu'l Edvarından Makamlar*, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001, s. 7.

⁹ Cem Behar, *Aşk Olmazsa Meşk Olmaz*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s. 43.

Metodoloji

Bu çalışma yukarıda kısaca belirttiğimiz eğitim ve nazariyat çalışmalarının bir parçası olan müzik kitaplarına önemli bir örnek olan “ Muhtasar Risale-i Mûsikî” adlı eser üzerinde yapılan incelemeyi ve bu eserin tercümesini kapsamaktadır. Söz konusu kitabın dönem musiki nazariyat çalışmalarını yansıtan önemli bir eser olması ve döneminde bu alanda yazılmış ilk örneklerden olması dolayısıyla bu eser üzerinde çalışmaya karar verilmiştir.

Yapılan araştırma ile şu sorulara cevap aranmıştır:

- Eser dönemin musiki nazariyatı anlayışı hakkında bilgi vermekte midir?
- Eser günümüz müzik eğitimi ile paralel ve paralel olmayan unsurlar taşımakta mıdır?
- Eser Batı müziği ve Türk müziği eğitimi ile ilgili tutarlı ve doğru bilgiler içermekte midir?
- Eser Batı notasyonunun Türk müziğine uyarlanması hakkında ne tür bilgiler içermektedir.
- Eserde anlatılan Batı nota sisteminin Türk musikisine uygulanış şekli, günümüzde kullanılan sistemle ne gibi benzerlikler göstermektedir.

Yukarıda belirtilen sorulara cevap vermek amacıyla başlatılan araştırma sürecinde öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Bu taramada, eseri ve dönemini daha iyi anlamak ve anlatmak amacıyla Osmanlı dönemi ve bu dönemi hazırlayan dönemlerdeki musiki eğitimi ve nazariyatı çalışmaları hakkında veri toplama (data collection) metoduyla veri toplanmıştır. Toplanan veriler adı geçen metot uyarınca künyelenmiş ve tasnif edilmiştir.

Toplanan veriler içerik analizi (content analysis) yöntemiyle tarihsel, sosyolojik ve müzikolojik yönleri dikkate alınarak analiz edilmiştir. Bu işlemler sonucunda oluşan çıktılar metin içerisinde ve sonuç bölümünde araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

1.1.OSMANLI MÜZİK EĞİTİMİNE GENEL BAKIŞ

1.1.1 Enderun'da Mûsikî Eğitimi

Osmanlı Devleti'nde Enderun, idari ve askeri kadronun yetiştirilmesi için teşkil edilmiş bir saray eğitim kurumudur. XV. yüzyıl ortalarından itibaren medrese dışında en önemli resmi eğitim kurumu olma özelliği taşır. Bu nedenle devletin ana kurumlarının işleyişinde önemli bir rolü vardır. Farklı din, dil ve kültürden oluşan bir yapıyı idare edebilecek nitelikte insanları yetiştirmeyi amaçlayan bir kurumdur. Kültür ve disiplin temel prensip olarak benimsenip kadrolar bu anlayış içerisinde yetiştirilmiştir.¹⁰ Enderun'un II.Murad ve Fatih Sultan Mehmed zamanında kurulduğuna dair iki ayrı görüş olmakla birlikte, II. Murad zamanında Edirne Sarayı'nda kurulduğu, fakat esas teşkilatına Fatih Sultan Mehmed zamanında kavuştuğu söylenebilir.¹¹ II. Murad devrinde teşkilatlanma sürecine girmiş, sanatkarların da yetiştiği bir kurumdur. Sarayın en önemli teşkilatlarından biridir.¹² Seçkin öğrencilerin kabul edildiği bu kurumda bir de hastane mevcuttu. Enderun'a talebe alımı devşirme yöntemiyle yapıldı. Buna göre Hristiyan tebaanın çocukları belli bir nizama göre devşirilerek acemi oğlanı yapıldı. Bu çocuklar önce Anadolu ve Rumeli'deki Müslüman Türk çiftçi aileleri yanında Türkçeyi, İslami esasları öğrenirlerdi. Devşirmelerin Türkleştirilip İslamlaştırılması amacıyla yapılan ve üç ile sekiz yıl kadar devam eden bu dönem 'Türk'e verilmek' deyiimiyle ifade edilirdi.¹³ Talebeler yeteneklerine göre farklı sınıflara ayrılmıştır. Bu sınıflar:

1-Büyük Oda, 2-Küçük Oda, 3-Doğancılar Koğuşu, 4-Seferli Koğuşu, 5-Kiler Odası, 6-Hazine Odası, 7-Has Oda'dır.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın ifadesine göre mûsikî dersleri, Sultan II.Murad Han (1421-1451) zamanında başlamıştır. Bursa ve Edirne saraylarında mûsikî derslerinin olduğunu ve kıymetli mûsikîşinasların öğrenciler yetiştirdiğini söylemektedir.¹⁴ Mûsikî, Enderun mektebinin sanat kolundaki en önemli ders haline gelmiştir. Dersler Seferli

¹⁰ Mehmet İpşirli, *Enderun, Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, c.XI, s. 185-187.

¹¹ Ülker Akkutay, *Enderun Mektebi*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1984, s. 25-26

¹² İsmail Hakkı Baykal, *Enderun Mektebi Tarihi*, Fatih Derneği Neşriyatı, İstanbul 1953, s. 5.

¹³ Tahir Güngör, *Enderun Saray Mektebi'nde Has Oda Teşkilatı*, Marmara Üniv. Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 11.

¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlılar Zamanında Saraylarda Mûsikî Hayatı*, Belleten, c. XLI, Ankara 1977, S. 161, s. 79.

Koşu'nda yapılmaktaydı.Eğitimde meşk sistemi hakimdi. 17. yüzyılın ilk yarısında saraya mensup bazı cariyelerin meşk etmek ya da saz çalmayı öğrenmek için saray dışındaki üstad mûsikîşinasların evlerine gitmeleri adet haline gelmiştir. Bunun anlamı ilk zamanlarda mûsikî eğitimi sadece sarayda yapılmıyordu. Cariyelerin saray dışına mûsikî eğitimine gönderilmesi, Padişahın sanatı ve sanatçıyı koruma ve yaşatma isteği olduğu söylenebilir.¹⁵

Aynı zamanda dönemin önemli müzisyenleri saraya davet edilmişlerdir. Hatta bazıları Enderun'da hocalık yapmışlardır. Saray'da bulunan veya saray tarafından meşk vermekle görevlendirilmiş mûsikî üstadlarına Hazine'den ödemeler yapıldığı bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise özellikle III.Selim ve II.Mahmud dönemlerinde Saray'da bulunan müzisyenlerin maaş aldıkları görülmektedir.¹⁶ Dede Efendi, Çilingirzade, Tanburi Ahmed Ağa, Suyolcu Salih Efendi, Şakir Ağa, Tanburi Zeki Ağa, Arif Ağa sarayda hocalık yapmış mûsikîşinasların başında gelmektedir.¹⁷

1.1.2 Mehterhane'de Mûsikî Eğitimi

Askeri mûsikî ulusların savaşlarda düşman askerlerinin moralini bozmak ve onları psikolojik olarak çökertmek amacıyla kullandığı bir türdür. Türkler de bu yöntemi savaşlarda kullanmışlardır. Türklerin kullandığı askeri mûsikî türüne 'Mehter' denilmektedir. Şan ve azamet, padişah, vezir ya da sefirlere refakat etmek için askerin ve devletin gücünü göstermek amacıyla kullanılırdı. Bu sebepten dolayı müzikte mümkün olduğu kadar güçlü sesli enstrümanlar kullanılırdı. Çok sayıda boru, davul, zurna ve köslerle gürültülü olmak ve uzaklardan duyulabilmek esastı.¹⁸ Osmanlılarda mehterhane teşkilatı Selçuklu sultanının , Osman Gazi'ye hakimiyet alameti olarak tabıl ve alem göndermesi ile başlar. Osman Gazi'nin zaferlerinin duyulması ile Söğüt ve civarı kendisine verilerek bağımsızlık malzemesi olarak tuğ, alem, tabıl ve nakkare gönderilmiştir.¹⁹ Osman Gazi döneminde teşkilatlanmaya başlayan Mehter'in gelişim süreci Fatih Sultan Mehmed döneminde başlamıştır. Demirkapı'da Nevbethane kurulmuş ve İstanbul'un çeşitli semtlerinde günde üç defa nevbet

¹⁵ Cem Behar, *Zaman, Mekan, Müzik*, Afa Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 26.

¹⁶ Behar, s. 36.

¹⁷ Hafız Hızır İlyas, *Tarih-i Enderun-Letaif-i Enderun*, çev. Cahit Kayra, Güneş Yayınları, İstanbul 1987, s. 38.

¹⁸ Behar, s. 120

¹⁹ Haydar Sanal, *Mehter Mûsikîsi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964, s. 5.

çalınmıştır.²⁰ Nevbethaneler, nevbet çalan mehterleri barındıran ve nevbet kulesinin olduğu yerlerdi. İstanbul'dan başka yerlerde de nevbethane olduğu Bayburt Kalesi'nin bir kapısına 'Nevbethane Kapusu' adının verilmesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Filibe şehrinde 'Nevbet Tepesi' ve 'Nevbet Mahallesi' diye isimlendirilen yerler vardır.

Mehter'de görev alacak kişiler Enderun'da yetiştirilirdi. Devşirmelerden seçilen öğrencilere önce ritim dersleri verilir daha sonra yeteneklerine göre Mehter içindeki yerlerine yerleştirilirdi. Mehter icracıları bölüklere ayrılırlardı. bölüklerin ismi çalınan çalgılara göre verilirdi. Mehterdeki çalgı bölüklerini Zurna Bölüğü, Boru Bölüğü, Nakkare Bölüğü, Zil Bölüğü, Davul Bölüğü, Kös Bölüğü olarak yazabiliriz. Mehter'de icra edilen formlar da Peşrev, Saz Semaisi, Söz Semaisi, Ceng-i Harbi, Türkü, Murabba, Raksiye, Kalenderi şeklindedir.²¹

1.1.3 Mevlevihanelerde Mûsikî

İslamiyetten önce Türklerde şiir ve müzik hep bir aradaydı. Ozan, Bahşı ve Kam adı verilen kişilerce merasimlerde şiirler okunur ve mûsikî icra edilirdi. Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra da mûsikî ve şiire önem vermişlerdir. Bunda Hz. Peygamberin güzel sese verdiği önem muhakkak rol oynamıştır. Tasavvuf ehline, mûsikî insanı Allah'a yaklaştıran bir vasma sahip olduğu haliyle hep tercih edilmiştir.²² Hz. Mevlana ve O'nun yolundan gidenler de mûsikîyi tercih etmişlerdir. XV. yüzyılda kurumsallaşmaya başlayan Mevlevihaneler Osmanlı'nın manevi ve sanatsal yönlerden etkilemiştir.

Diğer tarikatlerden farklı olarak kendini felsefi ve mistik şekilde ifade etmesiyle dünya çapında tanınmış ve araştırmalara konu olmuştur. Hz. Mevlana'nın sözleri Avrupa'da okunmakta ve özellikle A.b.d.'de en çok satan kitaplar arasında yer almaktadır.²³ Mevlana, mûsikî olmadan bireyin olgunlaşamayacağını düşündüğü için mûsikîye çok önem vermiştir. Mûsikî haramdır tartışmalarından O da etkilenmiştir.²⁴

²⁰ Nuri Özcan, Mehter, *DİA*, c.28, İstanbul 2003, s. 547.

²¹ Sanal, s. 28.

²² Özcan, s. 3.

²³ Walter Feldman, *Mysticism Memory and History In The Mevlevi Ayini*, *Uluslararası Mevlana Sempozyumu*, c. III. İstanbul 2010, s. 1209.

²⁴ Necip Fazıl Duru, *Mevlevi Şairlerde Ney Metaforu*, *Uluslararası Mevlana Sempozyumu*, c. I, İstanbul 2010, s. 351.

Böyle bir ortamda insan ruhunu güzelleştiren yegane aracın mûsikî olduğunu savunmuştur. Mevlana, dini düşüncelerini mûsikînin etkisiyle güçlendirmiştir.²⁵

Dini mûsikînin icra edildiği, bunun dışında diğer türlerin de meşk edilebildiği ve çalgı eğitiminin yapıldığı mevlevi dergahları, yüzyıllar boyunca adeta bir konservatuar görevi yapmıştır. Osmanlının her döneminde mûsikînin öğretimi ve yayılmasında önemli rol oynamıştır.²⁶ Mevlana'nın dış bir nizama bağlı olmadan yaptığı Sema, daha sonra oğlu Sultan Veled tarafından düzenlenerek sistemli hale getirilmiştir. Ayinler, kudüm, halile, ney ve rebab gibi sazlarla icra edilirdi.²⁷

Mevlevihanelerde adab ve erkan haricinde, dervişler arasından seçilen öğrencilere meşk yöntemiyle hücre adı verilen sınıflarda teorik ve uygulamalı mûsikî dersleri verilirdi. Ayrıca Rauf Yekta Bey meşklerin yaz aylarında açık hava ve kahvehanelerde yapıldığını da belirtmektedir. Hanende ve sazende olarak yetişen dervişler Mutrib heyetine katılırlardı.

Mevlevi Ayin-i ritüel şeklini 16. yüzyılda almaya başlamıştır. Bu asra ait ayinler tam mukabeleye göre bestelenmiştir. Mevlevi dedelerinin yazdığı çeşitli nazariyat kitapları, Türk Mûsikîsi eğitimine katkıda bulunmuştur. Bu çalışmaların bazıları Abdülbaki Nasır Dede, Nayi Osman Dede, Celaleddin Dede, Ataullah Dede ve Hüseyin Fahrettin Dede tarafından yapılmıştır. İlk ayinlerde kudüm, rebab ve ney kullanılırken 17. yüzyıldan itibaren tanbur, ud, kanun, keman, santur, klasik kemençe, girift gibi sazlar da mutriba dahil olmuştur. Birkaç mukabelede piyano ve viyolonsel kullanılmıştır.²⁸

²⁵ Sevde Düzgüner, Mevlevi Ayin Mûsikîsi ve Mevlevi Sema Ayininin Psikolojik Etkileri, *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildirileri*, c. II., Harran Üniv. İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa 2007, 203.

²⁶ Erhan Özden, Hikmet Toker; 'Osmanlı'da Müzik Eğitimi', *Marmara Üniv. 9. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitapçığı*, İstanbul (2010), 311.

²⁷ Nuri Özcan, *Onsekizinci Asırda Osmanlılarda Dini Mûsikî* Doktora Tezi, c. I, s. 33

²⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, İnkılap ve Aka Yayınevi*, İstanbul 1983, s. 456.

1.1.4. Muzika-i Humayun'da Mûsikî Eğitimi

III.Selim döneminde Yeniçeri ocağından bağımsız bir ordu fikriyle beraber ilk defa Batı tarzındaki askeri mûsikî takımı kurulmuştur. İlk başta bir boru takımından ibaret olan bu birlik, II.Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasıyla (1826) Muzika-i Hümayun adıyla bir bando bölüğü haline gelmiştir. 1828 yılında İtalyan Guiseppe Donizetti'nin tayininiyle verimli çalışmalarına başlamıştır. Donizetti, Hamparsum ve Batı müziği nota sistemlerini öğretmiştir. Verilen ilk eğitim nota öğretimi ve basitleştirilmiş İtalyan armonisiydi ve bu durum XX. yüzyılın başlarına kadar devam etti.²⁹

Daha sonra yerli ve yabancı hocalar kadroya alınarak bandonun eğitim öğretim faaliyetleri devam ettirilmiştir. İlk yıllarda İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Taşkışla binasında yapılan çalışmalar daha sonra Çırağan Sarayı mızıkâ binasında devam etmiştir.³⁰ Öğrencilere mûsikî dışında Fransızca, Fransıza, yazı ve Arapça dersleri de verilmekteydi. Saffet Bey'in şefliğe atanmasından sonra bandoya bir takım düzenlemeler getirilmiştir. Ayrıca İtalyan metodundan Fransız metoduna yaptığı geçişle daha disiplinli icralar ortaya koymuştur.

1.2. OSMANLI MAARİF TEŞKİLATI ve MÛSİKÎ KAYNAKLARI

1.2.1 Teşkilat Tarihi

Eğitim'de modernleşme Tanzimat Fermanı ilanıyla ortaya çıkmıştır (1839). Batılı tarzda yeniliklerle birlikte vakıfların yerini nezaletler almış ve Evkaf Nezareti'ne bağlı olarak Mekâtib-i Rüşdiyye Nezâreti kurulmuştur.³¹ Abdülmecid'in yayınladığı Hatt-ı Hümayun ile birlikte o dönemin okullarının durumları hakkında rapor hazırlaması amacıyla Muvakkat Meclis-i Maârif teşkilatı kurulmuştur. 1846 yılında Daimi Meclis-i Maarif Teşkilatı'nın kurulmasıyla ilk, orta ve yüksek öğretim kurumlarının açılması ve denetlenmesi bu teşkilatın kontrolüne girmiştir. Darülfünun kurulması ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu sebeple Maarif Meclisi kurulmuştur. Bu meclis aynı zamanda

²⁹ M. Ragıp Gazimihal, *Türk Askeri Mızıkaları Tarihi*, Maarif Basımevi, İstanbul 1955, s. 56.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için Bkz; Hikmet Toker, *Elhân-ı Aziz Sultan Abdülaziz Devrinde Sarayda Mûsikî*, TBMM Basımevi, Ankara 2016.

³¹ Atuf, s. 56

Maarif ıslahatları gerçekleştirmiş ve denetlemeler yapmıştır. Aynı hizmetleri gerçekleştirmek amacıyla Mekâtib-i Umûmiye Nezâreti kurulmuştur.³²

Okullarda okutulacak kitaplarla ilgili de yenilikler getirilmişti. Ders kitaplarını hazırlamak için Encümen-i Daniş adında bilimsel niteliği olan bir kurum oluşturulmuştur. Fakat istenilen verim alınamadığı için 1 yıl sonra 1862'de kapatılmıştır. Bu dönemde modernleşme çalışmalarının hız kazanmasıyla eğitim sisteminin tek kurumdan yönetilmesi amacıyla 'Maarif Nezareti' kurulma ihtiyacı doğmuştur. Bu sebeple 17 Mart 1857 yılında Maârif-i Umûmiye Nezâreti kurularak eğitim teşkilatının tek kanaldan yürütülmesi amaçlanmıştır.³³ Bugünkü Mill Eğitim Bakanlığı'nın temelini oluşturan bu kurum önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu bir dönüm noktası olmuş ve harp, deniz ve tıp okulları haricindeki tüm okullar Maârif-i Umûmiye Nezâretine bağlanmıştır. Maârif Nezâreti'nin denetleme yetkisi sınırlıydı. Tanzimat'ın yaptığı icraat ile “Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi” yayınlanmıştır.³⁴ Modern eğitim anlayışını konu alan bu yayın Osmanlı dönemindeki okulların ıslahı için bir adım olmuştur.

1869 tarihinde Meclisi Hassı Vükelâca hazırlanan ve Sadullah Paşa tarafından kaleme alınan Maâri fi Umûmîye Nizamnâmesinin başlıca maddeleri şunlardır;

- 1) İlk mekteplerde tahsilin zorunlu olması
- 2) Tedrisatın ıslah edilmesi
- 3) Okulların ve diğer ilmî kuruluşların artırılması
- 4) Maârif için merkezi bir idare kurulması ve vilayetlerde müdürlüklerin açılması
- 5) Umûmî okulların (sıbyan mektebi, rüşdiye ve idâdîler) mehtelif kısımlara ve derecelere ayrılması

³²Nafi Atuf, *Türkiye Maârif Tarihi Hakkında Bir Deneme*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1930, s. 55.

³³Sinan Kunalalp, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali*, İsis Yayınları, İstanbul 1999, s. 52.

³⁴Teyfur Erdoğan, “Maârif-i Umûmîyye Nezareti Teşkilatı”, *Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Dergisi*, c. 51, Ankara 1996, s. 260.

6) Mahallelerde sıbyan mektepleri, 500 hane ve üzerindeki kasabalarda rüşdiye mektepleri, 1000 hane ve üzeri kasabalarda idâdîlerin açılması. Ayrıca vilayetlerde sultânî mektepleri, İstanbul'da bir erkek bir kız muallim mektebi ve bir darülfünûn açılması

7) İmtihan usullerinin talebelerin şevk ve gayretlerini artırmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesi³⁵

1.2.2. Maârif'te Mûsikî Çalışmaları

Maârif Teşkilâtı kurulmadan önce Osmanlı Devleti'nde müzik okulları azdı. Bu teşkilatın kurulmasıyla birlikte ilk seneler olmasa bile ilerleyen senelerde ilk mekteplerden yüksek okullara kadar müzik dersleri okutuluyordu. Rüşdiyye, idâdî ve sultanîlerde yoğun müzik dersleri yapıldığı görülmüştür. Bu dönemde en çok müzik dersleri Dârüşşafaka'da görülmüştür. Sıbyan mekteplerinde eğitime başlayan öğrenciler, koro halinde âmin alayları ile mûsikîye ilk adımlarını atarlar.³⁶ 1924'te Mûsikî Muallim Mektebi açılmıştır. Bu okuldan mezun öğretmenlerle Avrupa'da yetişmiş öğretmenler arasında yaşanan anlaşmazlıkların eğitime de yansıdığı görülmüştür.³⁷

1.3. MAÂRİF NEZARETİ RUHSATIYLA BASILMIŞ OLAN MÛSİKÎ KAYNAKLARI

Meşk, Türk Mûsikîsi tarihinde önemli bir yeri olan ve günümüzde dahi kullanılagelen bir öğretim metodudur. Bu sistem kulaktan öğrenmeye dayalı, hoca-talebe ilişkisi esas alınan bir anlayışla uygulanmaktadır. Osmanlı'da yazıya dayalı bir eğitim sisteminin uzun yıllar olmamasını meşk sisteminin Türk Müziği'ne daha uygun bir sistem olarak görülmesine bağlayabiliriz. Bunu en büyük sebeplerinden biri olarak da Türk Mûsikîsi icrasının tam anlamıyla yazıya dökülememesini gösterebiliriz. Safa Yeprem'in ifadesine göre batı notasyonuyla yazılmış Türk Müziği eserleri dönemin icrasını yansıtmamakla birlikte 'Meşk' usulü en iyi yöntem anlamına da gelmemektedir ve aynı zamanda eserlerin notalanması meşk usulünün kaybolması demek değildir.³⁸

³⁵Sadrettin Celâl Antel, “*Tanzîmât Maârifi*”, *Tanzîmât I*, Maârif Matbaası, İstanbul 1940, s. 451.

³⁶ Erhan Özden, “Osmanlı Maârifi'nde Dini Mûsikî”, *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Mûsikî Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Amasya 2017, s. 436. (429-444)

³⁷ Erhan Özden, *Osmanlı Maârifi'nde Mûsikî*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s. 89.

³⁸ Doç.Dr.M.Safa Yeprem, İtri Röportajı, *Tohum Dergisi sayı 145*, İstanbul 2012, s. 20

Nihayetinde Avrupa'dan beş asır sonra kullanılmaya başlanan nota sistemi ile birlikte mûsikî eserlerinin basım ve çoğaltımına ihtiyaç duyulmuştur.³⁹

Osmanlı eğitim sisteminde hakim olan meşk, mûsikî kitaplarının sisteme girme sürecini uzatmıştır. Ancak zamanın getirdiği yeniliklerle birlikte kaynaksız eğitim yerini Türkçe'ye çevirileri yapılmış olan ve Batı Mûsikîsi temelinin verildiği kitaplara bırakmıştır. İçlerinde Türk Müziği'ni anlatan kitaplar da vardır. Bunların yanı sıra güfte mecmuası, ders programı ve müfredat bilgileri gibi kaynaklar da yer almaktadır. Bu bölümde Osmanlı Maarifi Vekâleti ruhsatıyla basılmış olan mecmua, program ve ders kitaplarını ele alacağız.

Bu kaynaklar Seyfettin Özege nadir eserler kitaplığından temin edilmiştir. Seyfettin Özege nadir eserler kitaplığında mûsikîyle ilgili 1000 e yakın kaynak bulunmaktadır. Roman, deneme, hatırat, çeviri, ders kitabı, program, müfredat ve nota kitabı gibi değişik konulara hâiz bu kaynaklar mûsikî alanımız açısından oldukça önemlidir.

1.3.1. Güfte Mecmuaları

Güfte mecmuaları Osmanlı mûsikî yapısı içerisindeki en önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Nota kullanımının yaygın olmadığı dönemlerde eserler melodi olarak ezbere söz olarak ise bu mecmualara bağlı kalınarak okunmakta idi. Bilinen ilk güfte mecmuasının Hafız Post tarafından telif edildiği rivayet edilmektedir. Özellikle Osmanlı'nın son iki asrında binlerce güfte mecmuası kaleme alınmıştır. Bu mecmualar bazen şarkı, türkü bazen ilahi ya da farklı türdeki dini mûsikî güfteleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde şarkı ve kanto mecmualarına yer verilmiştir.

1.3.1.1. Ezhan-ı Mûsikî Yahut Müntehab Şarkı ve Kanto Mecmuası (2. Cüz)

Kitap İsmi	Ezhan-ı Mûsikî Yahut Müntehab Şarkı ve Kanto Mecmuası
Müellif	Çulhayan Kırkor Efendi
Basım Yeri ve	Mahmud Bey Matbaası – İstanbul

³⁹ Osmanlı'da Mûsikî Yayıncılığı'yla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Bülent Alaner, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Belgelerle Müzik Yayıncılığı*, Anadol Yayıncılık, Ankara 1986.

Yılı	Bilinmiyor
Sayfa	4 s.

Tablo 1: Ezhan-ı Mûsikî adlı kitabın künyesi

Mecmuanın girizgâhında fenn-i mûsikî nota muallimi Çulhayan Krikor Efendi'ye ait bir resmi bulunmaktadır. Güftelerin notaları da mevcuttur. Çulhayan mecmuada kendisine ait bir şarkıya da yer vermiştir. Ağır aksak ve Devr-i hindi usûlündeki şarkı güftelerinden sonra notalar göze çarpmaktadır.⁴⁰

1.3.1.2 Mecmua-i Şarkı

Kitap İsmi	Mecmua-i Şarkı
Müellif	Mehmet Şevki
Basım Yeri ve Yılı	Mekteb-i Sanayi Matbaası – İstanbul 1881
Sayfa	128 s.

Tablo 2: Mecmua-i Şarkı adlı kitabın künyesi

Çeşitli mûsikîşinasların yazmış olduğu şarkı mecmualarının bir araya getirilmesiyle oluşan bir eserdir. Kitapta önsöz yoktur. Künye bilgilerinin ardından esere giriş yapılmıştır. Maarif Nezareti ruhsatıyla basılmıştır. Hüseyini makamı adıyla verilen eserlerin sadece güfteleri yazılmıştır. Kitapta eserleri olan mûsikîşinaslar; Ali Bey, Ali Efendi, Aziz Efendi, Edhem Efendi, Faik bey, Nikoğos Efendi, Şevki Efendi'dir. Eserin sonunda bestekarı verilmeyen gazel ve Rubai örnekleri de vardır.⁴¹

⁴⁰ Çulhayan Krikor Efendi, *Ezhan-ı Mûsikî Yahut Müntehab Şarkı ve Kanto Mecmuası*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul?

⁴¹ Mehmet Şevki, *Mecmua-i Şarkı*, Mekteb-i Sanayi Matbaası, İstanbul 1881.

1.3.1.3 1313 Senesine Mahsûs Yeni Şarkı Mecmuası

Kitap İsmi	1313 Senesine Mahsus Şarkı Mecmuası
Müellif	Mahmud Cemil
Basım Yeri ve Tarihi	Âlem Matbaası Ahmed İhsan ve Şürekâsı – İstanbul 1895
Sayfa	16 s.

Tablo 3: 1313 Senesine Mahsus Yeni Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi

Maârif Nezâreti ruhsatı ile basılmış olan bu mecmuanın mukaddimesi bulunmamaktadır. Tamamen şarkı mecmualarından oluşan bir kitaptır. Giriş kısmında Rast, Sûzinak, Hicazkâr, Uşşak fasıllarından seçilmiş yeni şarkılar –Hicaz-ı Sabâ- şeklinde bir kısa bir açıklaması yer almaktadır. Girişin hemen ardından örnek eserlere geçilmiştir.⁴²

1.3.1.4 Mahzen-i Mûsikî Veya Dilkeş

Kitap İsmi	Mahzen-i Mûsikî veya Dilkeş
Müellif	
Basım Yeri ve Yılı	Kasbar Matbaası - İstanbul 1901
Sayfa	16s.

Tablo 3: Mahzen-i Mûsikî Veya Dilkeş adlı kitabın künyesi

Eser, çeşitli mûsikîşinasların bestelediği eserlerin güftelerinden oluşmaktadır. Eserin kapağında “Münderecat-ı yeni ve eski şarkı kantoları” yazmaktadır. Devamında künye bilgileri ve içerisinde önsözü bulunmaktadır. Önsözde “Münderecat-ı yeni ve eski bestelenmiş ve erbab-ı mûsikî indinde mazhar-ı takdir olmuş bir takım şarkı ve kantolarından ibarettir” ifadesi vardır. Eserde şarkı güfteleri bestekar bilgileri ile birlikte verilmiştir. Eser, sadece çeşitli mûsikîşinasların yazmış olduğu şarkılar güftelerinden oluşan şarkı mecmuasıdır. Bu şarkıların güfteleri, başında mensup olduğu

⁴²Mahmud Cemil, *1313 Senesine Mahsus Şarkı Mecmuası*, Âlem Matbaası, İstanbul 1895.

usûlü ve bestekarı ile birlikte verilmektedir. Avamil Paşa'nın (?) yazmış olduğu Marş-ı Ali Hamidi adlı eserle başlamıştır.⁴³

Bestekârlar

Civan Ağa, Çulhayan Kirkor Efendi, Cürcani, Hacı Arif Bey, Hakkı Bey, Haşim Bey, Hoca Zekai Efendi, İbdah ? Bey, Medeni Aziz Efendi, Nuri Bey, Rahmi Bey, Rauf Yekta Bey, Rıfat Bey, Rıza Bey, Şair Serkis Efendi, *Udi Hasan Bey*

Makam

Araban, Beyati Araban, Hicaz, Hicazkar ,Hicazkar Kürdi, Hüseyini, Isfahan, Karcığar, Mahur, Nihavend, Rast, Suzinak, Uşşak

Usûller

Ağır Düyek, Ağır Aksak, Aksak, Aksak Semai , Sofyan

1.3.1.5 Gıda-yı Ruh Yahud Cep Mecmuası

Kitap İsmi	Gıda-yı Ruh Yahud Cep Mecmuası
Müellif	Ali Galib
Basım Yeri ve Yılı	Bilinmiyor – İstanbul 1893
Sayfa	544 s.

Tablo 5: Gıda-yı Ruh Yahud Cep Mecmuası adlı kitabın künyesi

Kitapta birçok bestekarın eserine yer verilmiştir fakat bestekarlar hakkında fazlaca bilgi bulunmamaktadır. Bu mecmuada Acemaşiran, Bestenigar, Beyati Araban,

⁴³*Mahzen-i Mûsikî veya Dilkeş*, Kasbar Matbaası, İstanbul 1901.

Dügah, Hicaz, Hicazkar, Hüseyini, Hüzam, İsfahan, Karcığar, Saba, Şevkefza, Uşşak, Yegah makamlarından eserlere yer verilmiştir. Eser bir gazelle sonlanmıştır.⁴⁴

1.3.1.6 Safâ-yı Dil Yahud Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası (1- 20. Cüz)

Kitap İsmi	Safa-yı Dil Yahud Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası
Müellif	Hasan Tahsin
Basım Yeri ve Yılı	Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası – İstanbul 1900
Sayfa	75 s.

Tablo 6: Safa-yı Dil yahud Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası adlı kitabın künyesi

Çeşitli bestearların yazdığı güfteleri içeren eser, Maârifî Umûmiye Nezâreti ruhsatıyla basılmıştır. Hasan Tahsin tarafından derlenmiştir. Eserin baş kapağı yoktur. 5. Ve 7. Cüzleri kayıp olan eser 20. Cüzle sonlandırılmıştır. Her cüzde künye bilgileri mevcuttur. Bazı cüzlerin kapaklarında bestekar resimleri vardır.⁴⁵

1.3.1.7 Yeni Şarkı Mecmuası

Kitap İsmi	Yeni Şarkı Mecmuası
Müellif	Hasan Tahsin
Basım Yeri ve Yılı	Kasbar Matbaası - İstanbul 1902
Sayfa	32 s.

Tablo 7: Yeni Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi

⁴⁴ Ali Galib, *Gıda-yı Ruh Yahud Cep Mecmuası*, İstanbul 1893

⁴⁵ Hasan Tahsin, *Safa-yı Dil Yahud Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası*, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1900.

Hasan Tahsin tarafından derlenen eserde çeşitli bestekarların şarkılarına yer verilmiştir. Eserin kapak kısmında, neşreden Tütüncü Lütü adlı kişi olduğunu belirten bir ibare vardır.

Bestekârlar

Abdulkadir Bey, Asdikzade Boğos Efendi, Çulhayan Kırkor, Hacı Arif Bey, Hacı Kırım Efendi, Hafız Hakkı Bey, Halid Bey, Kemani Zafiraki Efendi, Latif Efendi, Mustafa Rıza Bey, Piyanist Ahmet Bey, Rıfat Bey, Rıza Efendi, Tanburi Aziz Mahmud Bey, Şakir Efendi, Tatyos Efendi, Udi Afet Efendi.

Makamlar

Acem Aşiran, Bayâtî-Araban, Bestenigâr Bûselik, Hicaz, Hicaz Kürdi, Hicazkâr, Hûzzam, Isfahan, Karcigar, Muhayyer, Nevâ, Nihavend, Sabâ, Sûzinak, Şehnaz, Uşşak.

Usûller

Ağır Aksak, Ağır Evfer, Curcuna, Devr-i Hindi, Düyek, Evfer, Sengin Semâi, Sofyan, Yürük Semâi ⁴⁶

1.3.1.8 Sünbülîstan-i Mûsikî

Kitap İsmi	Sünbülîstan-i Mûsikî
Müellif	Florinalı Mehmet Nazım
Basım Yeri ve Yılı	Şirket-i Mürettibiye Matbaası- İstanbul 1907 - 1908
Sayfa	71 s.

Tablo 8: Sünbülîstan-i Mûsikî adlı kitabın künyesi

⁴⁶ Hasan Tahsin, *Yeni Şarkı Mecmuası*, Kasbar Matbaası, İstanbul 1902.

Bu güfte mecmuası Florinalı Mehmet Nazım Bey tarafından yazılmış ve Maârif-i Umûmiye Nezâreti Ruhsatıyla basılmıştır. Başında 20 sayfalık takriz yazısı vardır. Eserin kapak kısmında Sünbülîstan-ı Mûsikî'de takrizleri bulunan zevat-ı kiramların, Vechi Paşazade Aziz, Faik Reşad, Necmeddin, Şevket, İbnü'l Emin, Mahmud Kemal Tevfik, Ahmet Rasim, Vamık Şükrü, Ahmet Cemal, Şemsi, Beyzade Naci, Mahmud Şevki, Namık Ekrem, Hakkı Bey efendilerin olduğunu belirten bir ibare bulunmaktadır. Güftelerin makam ve bestekarları verilmiştir. Son kısımda gazel örneği verilip eser bitirilmiştir.

Eserde geçen Bestekârlar

Hristaki Efendi, Neyzen Hafız Mahmud Emin Efendi, Tanburi Ali Bey, Tanburi Fuad Bey, Udi Ali Salahi Bey, Vasil Kamarado Efendi.

Eserde geçen makamlar

Bestenigar, Evc, Ferahnak, Hicaz, Hüsni, Karcığar, Kürdili Hicazkar, Hüzzam, Muhayyer, Rast, Suzinak, Şevkefza, Yegah.⁴⁷

1.3.1.9 Yeni Şarkılar : Mektebliler ve Gençler İçin

Kitap İsmi	Yeni Şarkılar : Mektebliler ve Gençler İçin
Müellif	Bilinmiyor
Basım Yeri ve Yılı	İstanbul 1882
Sayfa	16 s.

Tablo 4: Yeni Şarkılar adlı kitabın künyesi

Dört bestekarın bazı makam ve usullerdeki eserlerinden oluşmuş bir güfte mecmuasıdır. Maârif-i Umûmiye Nezâreti Ruhsatıyla basılmıştır. Güftelerin makamları verilmemiştir. Eser, divan, semâî, koşma örnekleri de içermektedir. Son sayfada ise kitabı özetleyen bir fihrist verilerek eser bitirilmiştir.

⁴⁷ Mehmet Nazım, *Sünbülîstan-i Mûsikî*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1907-1908.

Eserde geçen Bestekârlar

Arif Bey, Kemani Efendi, Rıza Bey, Şevki Bey

Eserde geçen Makamlar

Hicazkar, Hüseyini, Hüzam, Segah, Rast, Uşşak⁴⁸

1.3.1.10 Nevzuhur Şarkılar

Kitap İsmi	Nevzuhur Şarkılar
Müellif	Bilinmiyor (Sahibi Kitapçı Seyyid)
Basım Yeri ve Yılı	Matbaa-i Hüseyin Enver - İstanbul 1893
Sayfa	31 s.

Tablo 5: Nevzuhur Şarkılar adlı kitabın künyesi

Kapak kısmında ‘Otuz altı parça yeni şarkılara hâvidir’ şeklinde bir ibare bulunmaktadır. Sahibinin Kitapçı Seyyid olduğuna dair yazı da mevcuttur. Maârif-i Umûmiye Nezâreti ruhsatıyla basılmış güfte mecmuasıdır.⁴⁹

1.3.1.11 Şarkı Mecmuası

Kitap İsmi	Şarkı Mecmuası
Müellif	Bilinmiyor
Basım Yeri ve Yılı	Matbaa-i İbrahim Efendi - İstanbul 1873 - 1874
Sayfa	576 s.

Tablo 6: Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi

⁴⁸Yeni Şarkılar: Mektebliler ve Gençler İçin, İstanbul 1882

⁴⁹Nevzuhur Şarkılar, Matbaa-i Hüseyin Enver, İstanbul 1893.

Birçok bestekârın bestelediği güfteleri içeren bir şarkı mecmuasıdır. Güftelerin başında bestecisi ve makamı verilmiştir. Eserin sonunda koşma ve gazel örnekleri vardır. Aşağıda, eserde yer alan bestekârlar ve makamlar verilmiştir.

Eserde yer alan Bestekârlar

Ahmed Ağa, Ali Bey, Civan Ağa, Dede Efendi, Dellalzade İsmail Efendi, Hacı Arif Bey, Hafız Efendi, Hasan Bey, Hilmi Bey, İsmet Ağa, Kemani Ali Efendi, Kemani Şakir Efendi, Latif Efendi, Mehmed Bey, Nayi Ahmed Efendi, Nikoğos, Numan Ağa, Osman Bey, Rıfat Bey, Şakir Ağa, Sultan Mehmed, Sultan Selim, Tahir Ağa, Zeki Ağa.

Eserde yer alan makamlar

Acem-Aşiran, Arazbar, Bayâtî, Bayâtî-Araban, Bestenigâr, Bûselik , Evc, Evcara, Ferahfezâ, Ferahnâk, Hicaz, Hicazkâr, Hûseyini, Hûzzam, İsfahan, Karcığâr, Mâhur, Muhayyer, Müstear, Nihavend, Nühüft, Rast, Sabâ, Sabâ-Zemzeme, Suzi-Dik, Sûzinak, Şehnaz, Şehnaz-Bûselik , Şevk-Efzâ, Şevk-Dil.⁵⁰

1.3.1.12 Negamat-ı Aşk Yahud Yeni Şarkı Mecmuası

Kitap İsmi	Negamat-ı Aşk Yahud Yeni Şarkı Mecmuası
Müellif	Hasan Hilmi
Basım Yeri ve Yılı	Mihran Matbaası – İstanbul 1306
Sayfa	208 s.

Tablo 7: Negamat-ı Aşk Yahud Yeni Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi

Bu şarkı mecmuasında yer alan güftelerin sadece bestekar ve usullerine yer verilmiştir. Makamlar zikredilmemiştir. Eser, Maârif Nezâreti ruhsatıyla basılmıştır.

Eserde geçen Bestekârlar

Ali Bey, Arif Bey, Asdik Ağa, Asım Bey, Aziz Efendi, Beşiktaşlı Kanuni Garbis , Enver Efendi, Faik Bey, Haşim Bey, Şevki Bey, Kanuni Edhem Efendi, Kemani

⁵⁰Şarkı Mecmuası, Matbaa-i İbrahim Efendi, İstanbul 1873.

Hamparsum Ağa , Manol Bey , Neyzen Mahmud Efendi, Sebuğ Ağa, Yusuf Efendi, Zekai Efendi,

Eserde geçen Makamlar

Hicaz, Hicazkar, Hüseyini, Hüzzam, Karcığar, Muhayyer, Nihavet, Rast, Saba, Suzinak, Uşşak.⁵¹

1.3.1.13 Yeni Şarkı Mecmuası

Kitap İsmi	Yeni Şarkı Mecmuası
Müellif	Mehmed Nazmi
Basım Yeri ve Yılı	Cemal Efendi Matbaası – İstanbul 1304
Sayfa	64 s.

Tablo 8: Yeni Şarkı Mecmuası adlı kitabın künyesi

Bu güfte mecmuasında yer alan güftelerin makam ve bestekar bilgileri verilmiştir. Usuller hakkında bilgi yoktur. Eserde 15 makamdan eserler yer almaktadır. Mehmet Rıfat Bey tarafından derlenen güfte mecmuasıdır. Bu mecmuada yer alan güftelerin künyelerinde, güftelerin makamları ve bestekârları verilmiş olup usûlleri verilmemektedir. Eserde 15 adet makam yer almaktadır.⁵²

1.3.1.14 Rahmi Bey Merhumun Şarkıları

Kitap İsmi	Rahmi Bey Merhumun Şarkıları
Müellif	Rahmi Bey
Basım Yeri ve Yılı	Ahmed İhsan Bey Matbaası - İstanbul 1925

⁵¹ Hasan Hilmi, *Negamat-ı Aşk Yahud Yeni Şarkı Mecmuası*, Mihran Matbaası, İstanbul 1306 (1890).

⁵² Mehmed Nazmi, *Yeni Şarkı Mecmuası*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1304 (1888).

Sayfa	16 s.
-------	-------

Tablo 9: Rahmi Bey Merhumun Şarkıları

Rahmi Bey’e ait olan eserlerin toplandığı bir şarkı mecmuasıdır. 21 adet makamdan eser güftesi mevcuttur. Bu makamlar, Beyati Araban, Dügah, Hicaz, Hisar, Hüseyini, İsfahan, Kürdilihicazkar, Mahur, muhayyer, Müstear, Nihavent, Rast, Segah, Şevkefza, Şedaraban, Tahirbuselik, Uşşak’dır. Eserlerin usulleri Ağır Aksak ve Ağır Düyek’dir.⁵³

1.3.1.15 Zemzem-i Sevdâ

Kitap İsmi	Zemzem-i Sevdâ
Müellif	İhsan
Basım Yeri ve Yılı	Ahter Matbaası - İstanbul 1899
Sayfa	15 s.

Tablo 15: Zemzem-i Sevdâ adlı kitabın künyesi

Görsel bir kapağı bulunan bir mecmuadır .Görselin altında künye ile ilgili bilgiler verilmektedir. ‘‘Zekai Dede Efendi'nin tercüme halleri ‘‘ adında mukaddime tarzında bir yazı ile giriş yapılmaktadır.⁵⁴ Eserde Rast ve Nihavend makamlarına mensup güfteler verilmektedir.

1.3.1.16 Neşe-i Dil Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası

Kitap İsmi	Neşe-i Dil Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası
Müellif	Hasan Tahsin
Basım Yeri ve Yılı	Matbaa-i ve Kütüphane-i Cihan - İstanbul 1905-1906

⁵³ Rahmi Bey’in Varisleri, *Rahmi Bey Merhumun Şarkıları*, İstanbul 1925.

⁵⁴ İhsan, *Zemzem-i Sevdâ*, Ahter Matbaası, İstanbul 1899.

Sayfa	78 s.

Tablo 16: Neşe-i Dil Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası adlı kitabın künyesi

Hasan Tahsin tarafından mecmua kitapları kategorisine dahil edilmiş kıymetli bir kitaptır. Çeşitli bestekârları ve eserlerini bir araya getirmektedir. Eserlerin mensup olduğu makam ve usûlleri de verilmektedir. Eseler cüzlere bölünmüştür.⁵⁵

1.3.1.17 Gülşen-i Mûsikî

Kitap İsmi	Gülşen-i Mûsikî
Müellif	Mustafa Emri
Basım Yeri ve Yılı	Bilinmiyor - İstanbul 1907
Sayfa	32 s.

Tablo 10: Gülşen-i Mûsikî adlı kitabın künyesi

Mustafa Emr'inin yazmış olduğu şarkı mecmuası niteliğinde bir eserdir. Eserde verilen güftelerin üst kısmında sırasıyla bestekârları, makamları ve usûlleri verilmiştir. Eserde beş adet makam çeşidi verilmiştir. Bazı güftelerin bestekârları, makamları ve usûlleri verilmemektedir. Bu eserin ilk on dokuz sayfası eksiktir.⁵⁶

1.3.1.18 Hadika-i Mûsikî

Kitap İsmi	Hadika-i Mûsikî
Müellif	Hasan Tahsin
Basım Yeri ve	Şirket-i Mürettibiye Matbaası – İstanbul

⁵⁵ Hasan Tahsin, *Neşe-i Dil Yeni şarkı ve Kanto Mecmuası*, Matbaa-i ve Kütüphane-i Cihan, İstanbul 1905

⁵⁶ Mustafa Emri, *Gülşen-i Mûsikî*, İstanbul 1907.

Yılı	1903 - 1904
Sayfa	160 s.

Tablo 11: Hadika-i Mûsikî adlı kitabın künyesi

Bu eser 10 cüzden oluşmaktadır. Çeşitli bestekarların bestelediği eserlerin güftelerini barındırmaktadır. İstanbul'da Şirket-i Mürettibiye Matbaası tarafından yayınlanmıştır. Kısa bir önsözü vardır.⁵⁷

1.3.1.19 Aheng-i Tarab

Kitap İsmi	Aheng-i Tarab
Müellif	Bestekâr Zenci Salih
Basım Yeri ve Yılı	Cemal Efendi Matbaası - İstanbul 1889
Sayfa	168 s.

Tablo 12: Aheng-i Tarab adlı kitabın künyesi

Bu kitap, bestekar Zenci Salih tarafından terkiib edilen, güfte mecmuaları kategorisinde yer alan bir diğer eserdir. İlk kısımda, bu eserde yer alan makamların fihristi verilmektedir. Sırasıyla Bestecisi, makamı ve usûlleriyle birlikte şarkılar sıralanmaktadır ancak bazı şarkıların Bestekârları veya usûlleri verilmemektedir. Eserin son kısmında gazeliyat başlığı altında gazel örneklerine rastlamak mümkündür.⁵⁸

1.3.1.20 Güldeste-i Mûsikî

Kitap İsmi	Güldeste-i Mûsikî
Müellif	Hasan Tahsin
Basım Yeri ve Yılı	Kasbar Matbaası - İstanbul

⁵⁷ Hasan Tahsin, *Hadika-i Mûsikî*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1903-1904.

⁵⁸ Bestekâr Zenci Salih, *Aheng-i Tarab*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1889.

	1900
Sayfa	432 s.

Tablo 13: Güldeste-i Mûsikî adlı kitabın künyesi

Güftelerden oluşan bu eser cüzlere ayrılmıştır. Kasbar Matbaası tarafından 1900 tarihinde basılmıştır. Eserde gazel, şarkı ve kanto örneklerine yer verilmiştir.⁵⁹

1.3.1.21 Meşrutiyet Yahut Enis-i Ruh

Kitap İsmi	Meşrutiyet Yahut Enis-i Ruh
Müellif	Hasan Tahsin
Basım Yeri ve Yılı	Ahmet Kamil Matbaası - İstanbul 1908
Sayfa	32 s.

Tablo 14: Meşrutiyet Yahut Enis-i Ruh adlı kitabın künyesi

Hasan Tahsin tarafından yazılmış, şarkı mecmuaları kategorisine giren bir diğer kitap ise "*Meşrutiyet Yahut Enis-i Ruh*" adlı eserdir. Eserde on sekizer adet bestekar ve kanto, on yedi adet makam örneği bulunmaktadır. Aşağıda bu eserde yer alan bestekar, makam, usûl ve kantoların isimleri verilmektedir.⁶⁰

1.3.2 Ders Kitapları

Osmanlı maârif teşkilatının en önemli icraatlarından biri ders kitaplarında birlik sağlamak olmuştur. Maârif kurulana kadar medrese ve diğer müstakil mekteplerde kaynak seçimi hocanın inisiyatifine bırakılmıştır. Bu da eğitimde bir takım sorunlara neden olmaktadır. Tevhîd-i Tedrisat kanunu çıkıncaya kadar bu tür sorunlar görülmeye devam etmiştir. Ancak maârif nezaretinin çalışmaları sayesinde, bu konuda önemli bir başarı yakalanmıştır.

Meşk sisteminin hakim olduğu Osmanlı mûsikî eğitiminde kitap kullanımı o dönem için oldukça yeni ve alışılmadık bir yöntemdir. Nota ve diğer nazari bilgilerin Batı nota sistemi dahilinde öğretildiği bu derslerde başlangıçta Batı kitaplarının

⁵⁹ Hasan Tahsin, *Güldeste-i Mûsikî*, Kasbar Matbaası, İstanbul 1900.

⁶⁰ Hasan Tahsin, *Meşrutiyet Yahud Enis-i Ruh*, Ahmed Kâmil Matbaası, İstanbul 1908.

çevirileri kullanılmış sonrasında Türk müzik adamları tarafından telif edilen kitaplar okutulmuştur. Bu bölümde Seyfettin Özege Nadir Eserler Kitaplığı'nda yer alan maârif nezareti ruhsatı ile basılmış mûsikî ders kitapları ele alınacaktır.

1.3.2.1 Nota Muallimi

Kitap İsmi	Nota Muallimi
Müellif	Emin Hacı
Basım Yeri ve Yılı	Zartaryan Matbaası - İstanbul 1885
Sayfa	684 s.

Tablo 15: Nota Muallimi adlı kitabın künyesi

Notaları anlatan bir ders kitabı niteliği taşımaktadır. Notalar şekillerle anlatıldıktan sonra, tiz-pes kavramı, porte çizgileri ve ek çizgiler, nota değerleri, bağlar, bemol ve diyezler, sus işaretleri gibi konular geniş bir şekilde ele alınmıştır. Son bölümde ise usüller konusu işlenmiş ve ayrıca notaların Türk Mûsikîsindeki isim karşılıkları verilmiştir.⁶¹

1.3.2.2 İrâe-i Nagamat

Kitap İsmi	İrâe-i Nagamat
Yazar	Neyzen Mehmed Kâmi
Basım Yeri ve Yılı	Cemal Efendi Matbaası -İstanbul 1887
Sayfa	32 s.

Tablo 23: İrâe-i Nagamat adlı kitabı künyesi

⁶¹ Hacı Emin, *Nota Muallimi*, Zartaryan Matbaası, İstanbul 1885.

Maârif Nezâreti ruhsatıyla basılmış bir diğer Mûsikî kitabı Neyzen Mehmed Kâmi'nin yazmış olduğu *Îrâe-i Nagamat* adlı mûsikî makamları kitabıdır. İlk sayfada “Maârif Nezâreti Celilesi'nin ruhsatıyla” ibaresi yer almakta ve 3 sayfalık bir mukaddime ile başlamaktadır. Mukaddimenin ardından makam tanımlarına giriş yapılmakta, mûsikîde yer alan usûl çeşitleri sıralanarak tarif edilmektedir.⁶² Makamların başlangıç, iniş, çıkış ve bitiş perdeleri(seyirleri) vuruş sayılarıyla birlikte açıklanmıştır. En son kısımda ise ana makamlara ait nota donanımları hakkında bilgi verilmektedir.

Îrâe-i Nagamat adlı mecmuadaki makamlar:

Acem, Acem-Aşiran, Acem-Buselik, Acem-Kürdi, Arazbar, Arazbar-Buselik, Bestenigar, Beyati, Beyati-Araban, Buselik, Buselik-Aşiran, Büzürg, Dilkeş-Haveran, Dügah, Evc, Evc-Buselik, Evc-Ara, Ferahfeza, Ferahnak, Gerdaniye, Gerdaniye-Buselik, Gülizar, Hicaz, Hicaz Buselik, Hicazkar, Hisar, Hisar-Buselik, Huzi, Hümayun, Hüseyini, Hüseyini-Aşiran, Hüzzam, Irak, Isfahan-Kuçek, Kürdi, Mahur, Mahur-Buselik, Maye, Muhayyer, Muhayyer-Buselik, Muhayyer-Kürdi, Muhayyer-Sümbüle, Neva, Neva Buselik, Neva-Kürdi, Neveser, Nihift, Nihavend, Nihavend-i Kebir, Nihavend-i Rumi, Nikriz, Nişabur, Nişaburek, Pençgah, Pesendide, Rehatül Ervah, Rehavi, Revnak-Nüma, Saba, Saba Buselik, Saba Zemzeme, Sazkar, Segah, Selmek, Sultan-i Hüzzam, Sultan-i Irak, Suzidil, Suzidilara, Suzinak, Şehnaz, Şehnaz-Buselik, Şedd-i Araban, Şevk-Aver, Şevk-Efza, Şevk-i Dil, Şiar, Tahir, Tarz-ı Cedid, Tarz-ı Nevin, Uşşak, Vech-i Arazbar, Yegah, Zavil.

1.3.2.3 Îrâe-i Mûsikî

Kitap İsmi	Îrâe-i Mûsikî
Müellif	Neyzen Kâmi Bey
Basım Yeri ve Yılı	İstanbul-1888
Sayfa	32s.

Tablo 16: *Îrâe-i Mûsikî* adlı kitabın künyesi

⁶² Neyzen Mehmed Kâmi, *Îrâe-i Nagamat*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1887.

Neyzen Kâmil Bey tarafından kaleme alınmıştır. Kitap, Osmanlı Mûsikîsi'nin makam ve perdeleri anlatmaktadır. Notaya tamamen karşı olmadığını belirten yazar, Batı nota ve perdelerinin kullanılmamasını tavsiye etmektedir. Aksi takdirde perde sisteminin yanlış kullanılarak mûsikîmizde tahribata yol açacağını belirtmektedir⁶³

1.3.2.4 Solfej Yahut Nazariyatı Mûsikî

Kitap İsmi	Solfej Yahut Nazariyatı Mûsikî
Müellif	Mustafa Saffet
Basım Yeri ve Yılı	Mokosyon Matbaası - İstanbul 1891
Sayfa	6s. (diğer sayfalar eksik)

Tablo 17: Solfej Yahut Nazariyatı Mûsikî adlı kitabın künyesi

Mustafa Saffet tarafından 1891 yılında İstanbul'da basılmıştır. Kitabın giriş kısmında Türk ve Batı mûsikîleri hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra usûl, nota ve solfej konularından bahsedilmiştir. Porte ve müzik işaretlerinin de işlendiği kitapta dipnot verilmiştir.⁶⁴

1.3.2.5 Talim-i Mûsikî Yahud Mûsikî Istılâhatı

Kitap İsmi	Talim-i Mûsikî Yahud Mûsikî <u>Istılâhat</u>
Müellif	Kâzım (Darüşşafaka Mezunlarından)
Basım Yeri ve Yılı	Matbaa-i Ebüzziyâ - İstanbul 1310 (1894)
Sayfa	54 s.

⁶³ Neyzen Kâmi Bey, *Îrâe-i Mûsikî*, İstanbul 1888.

⁶⁴ Mustafa Saffet, *Solfej Yahut Nazariyatı Mûsikî*, Mokosyon Matbaası, İstanbul 1891.

Tablo 18: Talim-i Mûsikî Yahud Mûsikî Istılahat adlı kitabın künyesi

Mûsikî alanında önemli bir kitap 1894 yılında basılan Talim-i Mûsikî yahud Mûsikî Istılahatı'dır. Tamamen mûsikî terminolojisine ait bir sözlüktür. Kısa bir mukaddimenin ardından, Mûsikî alanına mahsus terimler Osmanlıca alfabetik sıraya göre harflendirilerek herkesin anlayabileceği sade bir dille açıklanmıştır.

Sadece Osmanlı değil Doğu ve Batı mûsikî ıstılahında da kullanılan terimler de açıklanmıştır. Verilen bu terimler hakkında örneklendirmeler de mevcuttur. Çok geniş bir alana yayılan bu eserin terminolojisinde sadece mûsikî terimleri kullanılmamış aynı zamanda bazı önemli mûsikî kitaplarından da bahsedilmiştir. Bunun yanında bu alanda kullanılan çalgı isimleri de zikredilmiştir. Eserde darplı olan usûllerin darpları, sayılarıyla beraber görsel bir şekilde çizilmiştir.⁶⁵

1.3.2.6 Tarihçe-i Fenni Mûsikî

Kitap İsmi	Tarihçe-i Fenni Mûsikî
Yazar	Hüseyin Hüsnü
Basım Yeri	Matbaa-i Safâ ve Enver - İstanbul
Basım Yılı	1310 (1894)
Sayfa Sayısı	80 Sayfa

Tablo 19: Tarihçe-i Fenni Mûsikî adlı kitabın künyesi

Maarif Nezaret Celilesi'nin ruhsatıyla 1894 yılında basılmıştır. Kapak kısmında künye bilgileri verilmiştir. Doğu ve Batı mûsikîlerinden bahsedilen kitapta mûsikî eğitiminin Osmanlı'da henüz yaygınlaşmadığından bahsedilmektedir. Kitabın ilerleyen bölümlerinde mûsikî tarihi, tiyatro ve Batı Mûsikîsi bestekarlarından bahsedilmektedir. Bestekarların biyografisi, yapıtları ve mûsikîye katkılarından bahsedilmektedir.⁶⁶

⁶⁵ A. Kâzım, *Talim-i Mûsikî Yahud Mûsikî Istılahatı*, Matbaa-i Ebuzziyâ, İstanbul 1310 (1894).

⁶⁶ Hüseyin Hüsnü, *Tarihçe-i Fenni Mûsikî*, Matbaa-i Safâ ve Enver, İstanbul 1310 (1894).

Eserde biyografileri verilen Batılı Bestekârların belli başlı isimleri şu şekildedir :

Adolphe Adam

Aime Maillart

Andre Ernest Modeste Grétry

Andre Ernest Modeste Grétry

Antonio Sacchini

Cristoph Willibald Gluck

Daniel François Auber

Étienne Nicolas Méhul

Felix Mendelssohn Bartholdy

Ferdinand Herold

François Adrien Boieldieu

François Bazin

Frédéric Chopin

Félicien David

François Joseph Gossec

Georges Bizet

George Frideric Handel

Giacomo Meyerbeer

Gioacchino Rossini

Giovanni Paisiello

Hector Berlioz

Henri Montan Berton

Jacques Offenbach

Jean Baptiste Lully

Jean Philippe Rameau

Joseph Haydn

Jacques Fromental Halévy

Johann Sebastian Bach

Louis Clapisson

Michael Balfe

Niccolo Piccinni

Nicolas Dalayrac

Nicolas Isouard

Robert Schumann

Thomas Arne

Wolfgang Amadeus Mozart

Victor Massé

1.3.2.7 Mûsikî

Kitap İsmi	Mûsikî
Müellif	Kâzım Bey
Basım Yeri ve Yılı	İstanbul-1896
Sayfa	14 s.

Tablo 20: Mûsikî adlı kitabın künyesi

Kazım Bey (Uz) tarafından 1896'da yazılmıştır. Kitabın girişinde mûsikînin tarifi yapılarak notalardan bahsedilmektedir. Mûsikînin tarifi, notaların Türk Mûsikîsi'ndeki karşılıkları, perdeler gibi konuların işlendiği kitabın ana konusu diyez ve bemollerdir. Aralıklar frekanslarla anlatılmıştır.⁶⁷

1.3.2.8 Gülizar-ı Mûsikî

Kitap İsmi	Gülizar-ı Mûsikî
Müellif	Hasan Tahsin Bey
Basım Yeri ve Yılı	İstanbul-1906
Sayfa	360s.

Tablo 21: Gülizar-ı Mûsikî adlı kitabın künyesi

Hasan Tahsin Bey'in 1906'da yazdığı kitap Maarif Celilesi ruhsatıyla basılmıştır. 4 bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Türk Mûsikîsi usulleri, ikinci bölümde makamlar, üçüncü bölümde perdeler ve notalar, dördüncü bölümde de çeşitli makamlardan birer eser örneği verilmiştir.⁶⁸

1.3.2.9 Hocasız Ud Öğrenme Usûlü

Kitap İsmi	Hocasız Ud Öğrenme Usûlü
Müellif	Ali Salahi
Basım Yeri ve Yılı	Mokosyon Matbaası - İstanbul 1910
Sayfa	80 s.

Tablo 22: Hocasız Ud Öğrenme Usûlü adlı kitabın künyesi

Ali Salahi tarafından yazılan eser iki bölüm olarak hazırlanmıştır. İlk bölümde teorik bilgiler verilmiştir. Anahtar, nota, usuller, sus işaretleri, arıza işaretleri, perdeler

⁶⁷ Kâzım Bey, *Mûsikî*, İstanbul 1896.

⁶⁸ Hasan Tahsin, *Gülzar-ı Mûsikî*, İstanbul 1906.

gibi temel konuların işlendiği birinci bölümde ayrıca ud şemasıyla notaların yerleri gösterilmiştir. İkinci bölümde ise çeşitli bestekarlardan eser örnekleri verilmiştir.⁶⁹

1.3.2.10 İbtidâ-i Nota Dersleri

Kitap İsmi	İbtidâ-i Nota Dersleri
Müellif	Kazım Uz
Basım Yeri ve Yılı	Şirket-i Mürettibiye Matbaası - İstanbul 1917
Sayfa	63 s.

Tablo 23: İbtidai Nota Dersleri adlı kitabın künyesi

Mûsikî temel eğitimi veren bir kitaptır. Kitap, " mûsikî mekteplerinden istifade, mûsikî tedrisatından talep edilen gaye ve gına tedrisi " adlı bir yazı ile başlamaktadır. Usul, nota, perde, sus işaretleri, bemol diyezler, arıza işaretleri, nüans, gibi konular işlenmiştir. Kitabın devam eden kısmında örnek eserler verilmiştir. Son kısımda mûsikîde metod, usullerin vuruşları konuları işlenerek kitap sonlandırılmıştır.⁷⁰

1.3.2.11 İlk Mekteblerin Bütün Sınıfları İçin İlk Mûsikî Kitabı

Kitap İsmi	İlk Mekteblerin Bütün Sınıfları İçin İlk Mûsikî Kitabı
Müellif	Mehmed Ali Feridun
Basım Yeri ve Yılı	Şirket-i Mürettibiye Matbaası - İstanbul 1927 - 1928
Sayfa	64 s.

Tablo 24: İlk Mûsikî Kitabı adlı kitabın künyesi

⁶⁹ Ali Salahi, *Hocasız Ud Öğrenme Metodu*, Mokosyon matbaası, İstanbul 1910.

⁷⁰ Kâzım Uz, *İbtidâi Nota Dersleri*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1917.

Maârif ruhsatıyla basılmış ve Mehmet Ali Feridun tarafından çocuklar için yazılmış bir kitaptır. Kitapta çocuk şarkıları bulunmaktadır. Görsellerle desteklenen şarkıların nota gösterimi ve güfteleri verilmiştir. ⁷¹

1.3.2.12 Çocuklara Teganni Dersleri

Kitap İsmi	Çocuklara Teganni Dersleri
Müellif	Zeki Üngör
Basım Yeri ve Yılı	Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı – İstanbul 1341
Sayfa	96 s.

Tablo 25: Çocuklara Teganni Dersleri adlı kitabın künyesi

Zeki Üngör tarafından yazılmıştır. Çocuklar için hazırlanmış mûsikî eğitimi veren bir kitaptır. Bu yüzden anlaşılır ve kolay bir anlatıma sahiptir. İlk olarak mûsikî hakkında teorik bilgiler verilmekte, ardından verilen bu teorik bilgilere uygun şarkı örneklerine yer verilmiştir. Şarkılar, çocuk şarkıları niteliğindedir. Kitabın son bölümünde kendisini özetleyen fihrist sunulmaktadır. ⁷²

1.3.2.13. Telhis-i Mûsikî

Kitap İsmi	Telhis-i Mûsikî
Müellif	Mehmed Hasib
Basım Yeri ve Yılı	Artin Asaduryan ve Mahdumları Şirket-i Mürettibiyesi – İstanbul 1914
Sayfa	60 s.

⁷¹Mehmed Ali Feridun, *İlk Mekteblerin Bütün Sınıfları İçin İlk Mûsikî Kitabı*, Şirket-i Mürettibiyeye Matbaası, İstanbul 1927-1928.

⁷² Zeki Üngör, *Çocuklara Teganni Dersleri*, Matbaa-i Ahmed ve Şürekâsı, İstanbul 1341 (1925).

Tablo 34: Telhis-i Mûsikî adlı kitabın künyesi

1916 yılında basılan bu kitap Sahibzade M. Şevket Bey tarafından yazılmıştır. Yazdığı diğer kitaptan (Medhal-i Mûsikî) farkı, Türk Mûsikîsi kavramları kullanılmamasıdır. Batı mûsikîsi temelinde yazılmış bir kitaptır.

1914 senesinde İstanbul Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası'nda neşredilen bu eserin kapağında münderecat bulunmaktadır. Bu münderecat 'Sedâ ve sükûtun cinsi ve envâ'ı, tasnîf-i sedâ ve zât ve sıfat ve ahvâl-i sedâ, silsile-i tabî'yye ve ârıza notalarıyla ba'zı usûl ve müddetleri ve saz isimleri, makâmat-ı meşhûreden bazılarıyla gam, majör, minör ta'rîfâtı ve yirmi altı neşîde ile kavâid-i sâbikanın tatbikatı ki on dördü kavâid ve yirmi altısı tatbikat olarak mecmûa otuz sekiz derstir.'⁷³ şeklinde ifade edilmiştir.

Türk Mûsikîsine de yer verilmekle beraber ağırlıklı olarak batı mûsikîsine ait üsluplar kullanılmaktadır. Son kısmında donanımlarıyla verilen örnekler formlarına veya usûllerine göre sınıflandırılmış ve bu usûl veya formlar hakkında da kısaca bilgiler aktarılmıştır.

1.3.2.14 Tedris-i Mûsikî

Kitap İsmi	Tedris-i Mûsikî
Müellif	Bilinmiyor
Basım Yeri ve Yılı	İstanbul 1916
Sayfa	30 s.

Tablo 26: Tedris-i Mûsikî adlı kitabın künyesi

Maarif Nezareti Celilesi ruhsatıyla 1916 yılında basılmıştır. Müellifin adı verilmemiş, yerine Muzika-i Humayun Muallim Muavini yazılmıştır. Türk müziği

⁷³ Mehmed Hasib, *Telhis-i Mûsikî*, Artin Asaduryan ve Mahdumları Şirket-i Mürettibiyesi, İstanbul 1914.

kavramlarını da kullanarak Batı Müziği anlayışıyla nota ve ritm konuları ayrıntılı olarak anlatılmıştır.⁷⁴

1.3.2.15 Medhal-i Mûsikî

Kitap İsmi	Medhal-i Mûsikî
Müellif	Sahibzade M. Şevket
Basım Yeri ve Yılı	İzmir-1914
Sayfa	72s.

Tablo 27: Medhal-i Mûsikî adlı kitabın künyesi

Sahibzade M. Şevket'in yazdığı kitap 1914 yılında İzmir'de basılmıştır. Osmanlı ve Batı mûsikîlerinin karşılaştırıldığı kitapta usul konusu ayrıntılı, makam konusu ise yüzeysel incelenmiştir. Türk ve Batı mûsikîlerine ait notalar verilmektedir.⁷⁵

1.3.2.16 Kütübhane-i Mûsikî'den Tedrisat-ı Mûsikî

Kitap İsmi	Kütübhane-i Mûsikî'den Tedrisat-ı Mûsikî
Müellif	Mehmet Zati Arca
Basım Yeri ve Yılı	Mahmud Bey Matbaası – İstanbul 1932
Sayfa	200 s.

Tablo 37: Kütübhane-i Mûsikî'den Tedrisat-ı Mûsikî adlı kitabın künyesi

200 sayfadan oluşan bir nota kitabıdır. Şarkı, marş ve türkülerini barındıran kitabın 22 ders şeklinde ayrılan bölümleri mevcuttur. Mûsikîye ait çeşitli derslerin verildiği bölümlerin sonlarında, ödev niteliğinde görevler verilmiştir.⁷⁶

⁷⁴Tedris-i Mûsikî, İstanbul 1916.

⁷⁵ Sahibzade M. Şevket, *Medhal-i Musiki*, İzmir 1914

1.3.2.17 İlk Muallim Mektepleriyle Orta Mekteplerde Tedris Edilmek Üzere Mûsikî Kitabı

Kitap İsmi	İlk Muallim Mektepleriyle Orta Mekteplerde Tedris Edilmek Üzere Mûsikî Kitabı
Müellif	Musa Süreyya
Basım Yeri ve Yılı	Milli Matbaa – İstanbul 1928
Sayfa	155 s.

Tablo 28: Muallim Mektepleriyle Orta Mekteplerde Tedris Edilmek Üzere Mûsikî Kitabı adlı kitabın künyesi

İlk ve orta dereceli okullarda okutulmak üzere basılmış bir kitaptır. Musa Süreyya tarafından yazılan kitapta sesler, melodî, makam ve usul armonileri, anahtarlar, akort tanımı, polifoni, tiril, senkop, opera gibi mûsikîye dair birçok konu işlenmiştir. Son bölümde çeşitli müzik aletleri hakkında bilgiler ve görseller verilmiştir.⁷⁷

1.3.2.18 Gınanın Usul-i Tedrisi

Kitap İsmi	Gınanın Usul-i Tedrisi
Müellif	Halil Bedii Yönetken
Basım Yeri ve Yılı	Milli Matbaa – İstanbul 1927
Sayfa	92s.

Tablo 29: Gınanın Usul-ü Tedrisi adlı kitabın künyesi

Halil Bedii tarafından yazılan eser 1927 yılında basılmıştır. Kitabın kapağında 'İlk mekteb muallimlerine' ibaresi yazılıdır. Diğer kitaplardan farklı olarak ilk defa içindekiler bölümü dahil edilmiştir. İçindekiler bölümünde Metod, Rakamlı Mûsikî,

⁷⁶ Mehmed Zati Arca, *Kütübhan-e-i Mûsikî'den Tedrisat-ı Mûsikî*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1932.

⁷⁷ Musa Süreyya, *İlk Muallim Mektepleriyle Orta Mekteplerde Tedris Edilmek Üzere Mûsikî Kitabı*, Milli Matbaa, İstanbul 1928.

Rakamlı Mûsikî Tarihçesi, Mûsikî Savtı tedrisi Usullerin mukayesesi, Solfej, İmla parçaları ve kanunlar gibi konular bulunmaktadır.⁷⁸

1.3.2.19 Kütüphane-i Mûsikîden Talim-i Kıraati Mûsikî

Kitap İsmi	Kütübhone-i Mûsikîden Talim-i Kıraati Mûsikî
Müellif	Mehmet Zati Arca
Basım Yeri ve Yılı	Mahmud Bey Matbaası – İstanbul 1329 (1913)
Sayfa	38 s.

Tablo 30: Kütüphane-i Mûsikîden Talim-i Kıraati Mûsikî adlı kitabın künyesi

Mehmet Zati tarafından hazırlanan kitap temel mûsikî bilgileri vermektedir. 11 bölümden oluşmuştur. Nota değerlerini anlatan bir cetvelle başlayan kitabın bölüm sonlarında bilgileri pekiştiren alıştırmalar verilmiştir. Ayrıca şarkı ve marş örnekleri de verilmiştir.⁷⁹

1.3.2.20 Nazari Ve Ameli Ud Dersleri

Kitap İsmi	Nazari ve Ameli Ud Dersleri
Müellif	Muallim Fahri
Basım Yeri ve Yılı	Bilinmiyor - İstanbul 1920
Sayfa	24 s.

Tablo 31: Nazari ve Ameli Ud Dersleri adlı kitabın künyesi

⁷⁸ Halil Bedii Yönetken, *Gınanın Usul-ü Tedrisi*, Milli Matbaa, İstanbul 1927.

⁷⁹ Mehmed Zati Arca, Kütübhone-i Mûsikîden Talim-i Kıraati Mûsikî, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1329 (1913)

Ud eğitimi veren teorik ve pratik bir kitaptır. Bazı usullerde alıştırmalar verilmiştir ve nasıl çalınması gerektiği ud üzerinde gösterilmiştir. Tüm nota değerleri, diyez bemoller, trioleler gösterilmiştir.⁸⁰

1.3.2.21 Kaşıkçılar (Temsil-i Mûsikî Rehberi)

Kitap İsmi	Kaşıkçılar (Temsil-i Mûsikî Rehberi)
Müellif	Musahibzade Celal
Basım Yeri ve Yılı	Evkaf-ı İslamiye Matbaası - İstanbul 1920
Sayfa	19 s.

Tablo 32: Kaşıkçılar (Temsil-i Mûsikî) adlı kitabın künyesi

"Kaşıkçılar" adlı 3 perdeli müzikal bir oyunu sergileyen bu kitap, oyunda yer alacak kadronun açıklanmasıyla başlamaktadır. Oyunda çalınacak şarkılar makam ve usulleriyle verilmiştir. Perdelerde yer alan terennümlerin kimler tarafından söyleneceği, makamları usulleri tek tek verilmiştir. Son kısımda yer alan " şarkı mûsikî mektebinin ilk ve mühim bir tespiti " adlı bir bölüm ile sona erdirilmiştir.⁸¹

1.3.2.22. Nota Dersleri

Kitap İsmi	Nota Dersleri
Müellif	Kâzım Bey
Basım Yeri ve Yılı	İstanbul-1919
Sayfa	63s.

Tablo 33: Nota Dersleri adlı kitabın künyesi

Kazım Bey tarafından yazılmıştır. Eserin giriş bölümünde mûsikî ile ilgili bazı bilgiler verilmiştir. Türk Mûsikîsi derslerinden bahsedilip batıdaki uygulamalardan örnekler verilmiştir. Ders konusunda verilen tavsiyelerden sonra 'İka' konusu

⁸⁰ Muallim Fahri, Nazari ve Ameli Ud Dersleri, İstanbul 1920

⁸¹ Musahibzade Celal, *Kaşıkçılar (Temsil-i Mûsikî Rehberi)*, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1920.

işlenmiştir. Nota ve Usul konuları şekillerle anlatılmıştır. Son bölümde şarkı ve marş notaları verilmiştir.⁸²

1.3.2.23 Mûsikî Nazariyatı

Kitap İsmi	Mûsikî Nazariyatı
Müellif	Kâzım Bey
Basım Yeri ve Yılı	İstanbul-1923
Sayfa	120s.

Tablo 44: Mûsikî Nazariyatı adlı kitabın künyesi

Doğu ve Batı mûsikîlerinin karşılaştırmalı olarak anlatan kitabın giriş bölümünde mûsikî tarifi yapılmıştır. Kitapta Türk Mûsikîsi perdeleri konusu anlatılırken frekanslardan bahsedilmiştir. Batı mûsikîsi temelinde yazılmış bir kitaptır. Türk mûsikîsi hakkında daha yüzeysel bilgiler verilmiştir.⁸³

1.3.2.24 Muhtasar-ı Risale-i Mûsikî (1. ve 2. Kısım)

Kitap İsmi	Muhtasar-ı Risale-i Mûsikî (1. ve 2. Kısım)
Müellif	Ali - Selahaddin
Basım Yeri ve Yılı	Mahmud Bey Matbaası - İstanbul 1909
Sayfa	47 s.

Tablo 34: Muhtasar-ı Risale-i Mûsikî adlı kitabın künyesi

Maârif Nezâreti Celilesi'nin ruhsatıyla basılmış ve mûsikî eğitimi için hazırlanmış bir diğer kitap Muhtasar-ı Risale-i mûsikî adlı kitaptır. Uzun bir mukaddimesi bulunmakta ve 22 bölümden oluşmaktadır. Her bölümün altında konuyla

⁸² Kâzım Bey, *Nota Dersleri*, İstanbul 1919.

⁸³ Kâzım Bey, *Mûsikî Nazariyatı*, İstanbul 1923.

ilgili sualler bulunmaktadır. Genel olarak nota ve usûller hakkında bilgiler verilmektedir. Nota bilgileri porte üzerinde de gösterilerek görsel hale getirilmektedir. Son sayfada ise kitabı özetleyen bir fihrist bulunmaktadır.⁸⁴

1.3.3 Talimatname, Program ve Raporlar

Günümüz eğitiminde derslerde kullanılan kitap ve diğer kaynaklar milli eğitim tarafından atanan bir komisyon tarafından belirlenmektedir. Kitap ve basılı diğer kaynakların yazımı bir program dahilinde gerçekleşir. Bu programda yazılı ünite, başlık, konu bölümleri v.b. kitabın şeklini oluşturmaktadır. Osmanlı maârifinden günümüze kadar uzanan bu yöntem evrensel eğitim sisteminde genel olarak uygulanmaktadır. Bu bölümde maârife bağlı bazı müzik okullarına ait talimatname ve program bilgileri verilecektir.

1.3.3.1 Mûsikî Muallim Mektebi Talimatnamesi

Başlık	Mûsikî Muallim Mektebi Talimatnamesi
Basım Yeri ve Yılı	Vatan Matbaası - İstanbul 1925
Sayfa	24 s.

Tablo 35: Mûsikî Muallim Mektebi adlı talimatnamenin künyesi

Bu talimatname, mûsikî muallim mektepleri hakkında çıkarılmıştır. Maddeler halinde sunulmuş talimatname okullara kabul şartları ile başlamaktadır. Öğrencilerin eğitiminde kullanılacak kitaplar, dersler, müzik aletleri, okul düzeni, sınıflar hakkında bilgilerle devam etmektedir. Öğrencilerin uyması gereken kurallar, devam konusu, sınavlardaki başarı durumları, mazeret sınavları hakkındaki kurallar da açıklanmıştır. Öğrencilerin seyahat ettikleri yerlerdeki vazifeleri ardından idareci ve nöbetçi öğrencilerin görevleri açıklanarak talimatname sonlandırılmıştır.⁸⁵

⁸⁴ Ali Selahaddin, *Muhtasar-ı Risale-i Mûsikî (1. ve 2. Kısım)*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1909.

⁸⁵ *Mûsikî Muallim Talimatnâmesi*, Vatan Matbaası, İstanbul 1925.

1.3.3.2 Mekatib-i İbtidaiye'ye Mahsus Mûsikî Programı

Başlık	Mekatib-i İbtidaiye'ye Mahsus Mûsikî Programı
Basım Yeri ve Yılı	Amire Matbaası - İstanbul 1914
Sayfa	7 s.

Tablo 36: Mekatib-i İbtidaiye'ye Mahsus Mûsikî adlı programın künyesi

İbtidaiye (İlköğretim) mekteplerinde işlenecek mûsikî müfredatını içeren programdır. Birinci sınıfın ilk yılının ders programıyla başlamaktadır. Teorik bilgilerle başlayan ilk sene nota isimleri, süreler, şarkı okutturma ve tekrarlarla oluşan bir müfredata sahiptir. İkinci sınıfta nota değerleri, solfeji, şarkıların notalarını okuma gibi pratik konular ağır basmaktadır. Orta sınıfın ilk senesinde arıza işaretleri ve bunların şarkılarla uygulamasına yer verilmiştir. İkinci senesinde anahtarlar hakkında bilgiler verilip uygulamalar istenmiştir. Son sınıfta uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Farklı anahtarlardan şarkı okumaları istenmektedir. Makam tahlilleri konusuna geçilmiş ve öğrencilerin makamları tanınması amaçlanmıştır. En son senede ise geçmişte öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi ve eksiklerin tekrarı istenmektedir. Müfredat bu şekilde sonlandırılmıştır.⁸⁶

1.3.3.3 Dârü'l-elhan Ders Müfredat Programı

Başlık	Dârü'l-elhan Ders Müfredat Programı
Basım Yeri	Evkaf-ı İslamiye Matbaası – İstanbul 1926
Sayfa	52 s.

Tablo 48: Dârü'l-elhan Ders Müfredat adlı programın künyesi

⁸⁶Mekatib-i İbtidaiye'ye Mahsus Mûsikî Programı, Amire Matbbası, İstanbul 1914

Osmanlı Dönemi mûsikî okulu olan Dârü'l-elhan'ın ders müfredat programıdır. Müfredat, okuldaki öğrencilerin eğitim süresi boyunca öğrencilerin görevleri ve ders seçimleriyle başlamaktadır. Daha sonra kabul şartları, eğitim süresi, şehâdetname ve tasdikname konuları hakkında bilgiler verilmiştir. Okulda işlenecek dersler sınıflara göre belirtilmiştir. Müfredatraki dersler mûsikî nazariyatı, mûsikî tarihi, alaturka mûsikî, usuller, solfej, ud, tanbur,santur, keman, kanun, flüt, klarnet ve şarkı mûsikîsi tarihidir. Türk mûsikîsi tarihi, Türk halk mûsikîsi tarihi, nazariyat, ika konularının işlendiği müfredat mûsikî şekilleri konusu ile bitmektedir.⁸⁷

1.3.3.4 İlk Mekteb Kitapları Tedkik Komitesinin Mûsikî Kitapları Hakkındaki Raporu

Başlık	İlk Mekteb Kitapları Tedkik Komitesinin Mûsikî Kitapları Hakkındaki Raporu
Basım Yeri ve Yılı	İstanbul 1926
Sayfa Sayısı	7 Sayfa

Tablo 37: Mûsikî Kitapları Hakkında adlı raporun künyesi

Rapor, mûsikî tarihi hakkında verilen kısa bilgiyle başlayıp, okullarda okutulan mûsikî derslerinin işleyiş ve faaliyetleri hakkında bilgilerle devam etmektedir. Mûsikî kitaplarının eksiklerinden bahsedilerek sınıfların seviyelerine göre geliştirilmeleri hususundaki gereklilik belirtilmiştir. Sınıflarda okutulacak şarkıların Anadolu'yu tanıtmaya gerektiği ifade edilmiştir. Kitapların yazarlarına konu içerikleri hakkında tavsiyeler verildikten sonra rapor sonlandırılmıştır.⁸⁸

⁸⁷Darü'l-elhan Ders Müfredat Programı, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1926.

⁸⁸İlk Mekteb Kitapları Tedkik Komitesinin Mûsikî Kitapları Hakkındaki Raporu, İstanbul 1926.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1 MUHTASAR RİSALE-İ MÛSİKÎ

Birinci bölümde ele alınan kitap ve mecmualar genel olarak Osmanlı maârif sistemindeki mûsikî derslerinin işleniş şekli ve içeriğine dâir ipuçları vermektedir. Geleneksel meşk sisteminden kitap temelli eğitim modeline geçilen bu süreç aslında eski ile yeninin bir ölüm kalım mücadelesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı aydınlarının geleneksel mûsikîye bakışları genelde menfidir. Müzelik bir sanat olarak tarihteki yerini alması gerektiği ve Batılı anlamda polifonik bir geleneksel müziğin doğması için devletin bütün imkânlarını seferber etmişlerdir. Tanzimat sonrası artış gösteren bu politik tutum, maârifte okutulacak derslerin Batı müziği ekseninde yürüyeceğine karar vermiştir. İlerleyen yıllarda okullara atanan öğretmenlerin Batı müziği eğitimi almış kimseler arasından seçilmesi ve kullanılan kaynakların tamamen Batı'dan devşirilen kitaplar arasından seçilmeleri nedeniyle makamsal Türk mûsikî bu derslerde kendine yer bulamamıştır. Kurulan okul koroları tamamen Batı müziğine yönelik icralar yapmış, derslerde ney, tanbur, kanun ve ud gibi kadim sazlara yer verilmemiştir.

Maârifin ilk yıllarında mûsikî ders kitapları Batı temelli çevirilerden oluşmuştur. Bunlar Türkçe'ye çevrilirken müzik terimlerinin büyük kısmı geleneksel mûsikî sistemimizde kullanılan kelimelerle karşılık bulmuştur. Ama ilerleyen yıllarda nota, usûl ve nazariyat konularına ait kelimelerin hemen hepsi orjinal halleriyle müzik lügatımıza girmiştir. Sistemin yanı sıra müzik jargonumuz da tamamen Batılı olmuştur. Özellikle II. Meşrutiyet sonrası başlayan bu durum günümüze kadar devam eden sürecin en hızlı devresidir. Bununla beraber Meşrutiyet öncesi kaleme alınan kitaplarda daha çok yerel mûsikî kelimeleri kullanılmıştır.

Avaze, şube, nağamat, usûl, sadâ, nota cetveli ve *savt* gibi pek çok mûsikî teriminin kullanıldığı II. Meşrutiyet öncesi kitaplar bu özellikleri ile oldukça önem arz etmektedir. Günümüz müzik dilinde pek kullanılmayan bu kelimeler geçmişin mûsikî hayatını bir nebze de olsa hissedebilmemiz için açılan bir pencere gibidir. Bu çalışmanın esasını teşkil eden *Risale-i Mûsikî* adlı kitap II. Meşrutiyet dönemi kaleme alınmış önemli bir eserdir. Bu çalışmada Batı temelli bir müzik eğitim kaynağının geleneksel mûsikî kelimeleriyle nasıl ortaya çıktığını göreceğiz. Konu bütünlükleri bozulmadan günümüz müzik diline sadeleştirme yapılacak, bölüm ayrıntıları ayrıca verilecektir. Kitap Latin alfabesiyle verildikten sonra konu başlıkları sadeleştirilerek anlatılacaktır.

2.2 Muhtasar Mûsikî Adlı Kitabın Transkripsiyonu

Muhtasar

Risale-i Mûsikî

Müellifleri

Tabakhane-i Âmire Muhasebe Kalemi Ketebesinden

Ali

Mekteb-i Tefeyyüz Mûsikî Muallimi

Selahaddin

Maarif Nezaret-i Celilesinin 19 Rebiul-âhir 1323 tarih ve 108/2590 Numaralı Ruhsatnamesiyle Mahmut Bey Matbaasında Tab' Olunmuştur.

Mukaddime

İnsanlar bidayet-i hilkatinden beri mûsikînin te'siratı latife-i turab kastaranesinden daresten ve bu fennin terakkisi hususunda hayli akdam ederek bugünkü merteye-i mükemmeleyle iysaline hizmetten bir an hâli kalmamışlardır.

Mûsikînin en büyük vesile-i terakkisi notanın ihdası mes'elesidir. Çünkü nağâmâtın zabtı te'min edilince en muktedir bir sanatkarın tertip eylediği en ruh nevene en garamperver bir bestedir. Her ferdin bila müşkilât istifade edebilmesi de te'min edilmiş oldu.

Nota'nın icadından evvel böyle bir beste aylarca belki senelerce bir üstad mûsikîye mülazemet bu hususta mütemadi bir gayret ile ancak elde edilebilir. Daha doğrusu öğreninceye kadar edilen tekrarlardan kelal hasıl olarak matlup olan neşve istihsal olunamıyordu. Notanın ihdası bütün bu mahazırı bertaraf etti. İşte bu sebebe binaen dir ki saye-i füyuzat-vâye-i hazreti hilâfetpenâhî azamîde vücuda getirilmiş âsar-ı nafia meyanında mûsikînin talimi içinde birçok metodlar, bir çok eserler saha aray-ı intişar oldu.

(1)

Bununla beraber mübtediler pek o kadar düşünülmedi. Emel perveran mûsikînin istifade edebileceği kadar gayet açık ve vazıh bir eser yazılmadı.

Hep yazılanlar en çok behredar-ı mûsikî olanlara yarayacak tarzda yazıldı. Binaen aleyh bizde aczimizi düşünmeyerek mübtedilere mahsus olmak üzere bir şey karaladık.

Esas maksadımız bir hizmet-i murânele bulunabilmekten ibaret olduğu için hatalarımızın afvedileceğinden eminiz. Kitabımız üç kısma tefrik edilmiştir ki birinci "Alaturka mûsikînin tasrifatıyla notanın kavaidi" ikinci kısım ise "notanın talim ve kıraatı ile usulatı" üçüncüsü de "Alaturka mûsikîde müsta'mel kebir ve sagir usulatın tatbikatıyla tam ve yarım seslerin esami bir makamât-ı muhtelifenin tasrif ve taksimatıyla şed yolları" hakkındaki mebahisi muhtevi olacaktır. Bunlar hakkında uzun uzadıya izahat i'tasına lüzum görmüyoruz. Çünkü ba'del mütale'a mahiyeti bittabi anlaşılacaktır. Ve minallahi Tevfik .

(2)

Kısm-ı Evvel

Alaturka Mûsikînin Tasrifatıyla Notanın Kavaidi Hakkında

Ders -1

Mûsikî sınavı'nı naz ve nefiseden ma'dud olup alaturka ve alfranga namlarıyla ikiye tefrik edilir. Bizim öğrenmek arzusunda bulunduğumuz alaturka mûsikî şark mûsikîsi namı verilir.

Mûsikî ya avaze ile terennüm yahut alat-ı mûsikîye ile icra edilir.

Şimdi şu ta'yin olunan kısımlardan her katkısı olur ise olsun bunların bir esas kaviyye müsteniden taht-ı mazbutiyyet ve intizama alınmış derece-i elzemiyetde görülmesine binaen nota usul mehaş şümülü erbab-ı fen mûsikîce kabul edilmiş ve bir hayli muhsinatı görülmesi hasebiyle terakkisine hizmet edilmekte bulunulmuştur ki başlıca iyiliği elde bir kayıt bulunmuş olmasıdır.

(3)

Sual

Mûsikî kaç kısımdır, isimleri nedir? Şark mûsikîsi hangisidir?

Mûsikî nasıl icray-ı ahenk edilir? Notanın muhsinatı nedir?

Ders 2

Mûsikî ve nota

Mûsikî esvat-ı mevzuneden bahseder bir fen olup mûsikî öğrenmek arzusunda bulunan bir zatın şunu bilmesi lazımdır ki her lisanın kendine mahsus kavaid-i imlası olup bunların terkiyatı dahi okuyup yazmakla öğrenildiği gibi mûsikîde isti'mal olunan notanın dahi kendine mahsus kavaidiyle harfleri bulunduğundan hem yazılır hem okunur bir fendir.

Notalar el sine-i ecnebiyye usul tahriri veçhile soldan sağa doğru yazılır ve bu suretle de okunur. Fakat alelade kağıda yazılmayıp ve yekdiğerine

(4)

mûsavî bir çizgiden ibaret tab' olunmuş veya çizilmiş bir cedvel üzerine nokta şeklinde tahrir olunur ki bunlara "nota" ta'bir olunur.

Nota cedveli ve notalar

Sual

Mûsikî neye derler? Mûsikîye meraklı olan bir zata ne lazımdır? Nota yazmakta kaide nedir? Nota nereye yazılır? Nota neye denilir?

Ders 3

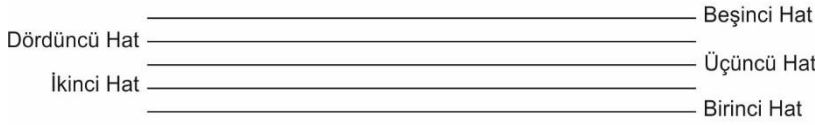
Nota cedvelinin çizgileri aralarındaki boşluklara beyaz tabir olunur. Gerek çizgiler gerek beyazların lüzumu halinde ta'dadı daima aşağıdan yukarıya doğru birinci hat

(5)

ikinci hat ile Beşinci hat ve birinci beyaz ikinci beyaz ile dördüncü beyaz ta'dad olunur. İş bu cedvelin üstüne ve fevki ve altına ise tahti denilir.

Şekil

Fevki

Tahti

Notaların keşideleri

Bu cedvelin keşideleri

Bu cedvelin üzerine vaz olunacak notaların şu tarzda birde keşideleri vardır ki nota üçüncü hatdan aşağı bulunur ise yukarı çekilir. Üçüncü hattın üzerinde veya daha fevkinde bulunur ise ayaklar aşağı doğru çekilir ve bazen keşideleri bir tarafa müteveccih olanların adedi diğer cihetine müteveccih olanlardan ziyade ise umumiyetle aşağı veya yukarı çekilir ki böyle olan notaların keşideleri yek diğerine merbut olur.

(6)

Sual

Nota cetvelinin çizgileriyle beyazları nasıl ta'dad olunur? Nota cetvelinin fevki ve tahtı neresidir? Nota cetvelinin üzerine vaz' olunacak notaların ayakları nasıl çekilir? Umumiyetle aşağı veya yukarı çekilen notalar nasıl yazılır?

Ders 4

Hatt-1 Munazzım

Salif-ül beyan beş çizgi ve dört beyazdan ibaret olan nota cetveline notanın imla ve tahririnde aliyyül ekser sadanın tekrarıyla teselsül ve tekessür edecek olan notaların istî'âbına mezkur cetvel ğayr-ı kâfi bulunduğundan iş bu cetvelin fevkine ve tahtına birkaç hat ilave edilirki bunlara hatt-1 munazzam denilir. Hatt-1 munazzımlar cetvelin fevkinde olur ise beş ve tahtında olur ise dörtten ziyade ilave olunamaz.

(7)

Eşkal

Tahtına vaz' olunan hatt-1 munazzımlar Fevkine vaz' olunan hatt-1 munazzamlar

Sual

Hatt-1 Munazzım neye derler ve ne için kullanılır? Nota cetvelinin fevkine ve tahtına kaç adet hatt-1 munazzam konuabilir?

Ders 5

Savt ve Perde

Âvaze ile terennüm edilen mûsikîye savt namı verilüb savt'ın hâl-i asliyesi ise pestten tize veya tizden peste doğru pürüzsüz olarak düzgün surette imtidat eden bir sestir ki bu savt'ın âlat-ı mûsikîyye üzerinde üzerinde mevcut ve mu'in olan mahallerine “perde” namı verilir mesela keman ve ud vesair sazlarda parmak ile basılan mu'in

(8)

mahallere dahi perde denildiği gibi.

(Perdelerin esasisiyle adetleri)

Perdeler esasen yedi adetten ibaret olduğu cihetle isimleri de yedidir. Bugün piyano ve saz âlât-ı mûsikîyyede pestten tize ve tizden peste hemen altmışa iblağ olunmakta olan perdelerin çoğalmasi bu yedi adet perdenin teselsülünden ibarettir. Gerek savt gerek perdelerin alat-ı mûsikîyyede “hafif” olanlarına “kaba veya pest” ve “sakîl” olanlarına “dik veya tiz” perde denilir.

(Başlıca perdelerin adetleriyle isimleri)

Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do
1	2	3	4	5	6	7	8

İş bu yedi adet perde saz üzerinde olur ise “perde” ve ikinci derste görüldüğü gibi cetvel üzerinde tayin olunacak mahallerine yazılacak olur ise “nota” namını alırlar.

Sual

Savt neye derler? Perde neye denir? Perdenin adetleri kaçtır ve isimleri nedir? Hafif olan perdelere ne derler? Sakîl olan perdelere ne derler?

(9)

Ders 6

(Perdelerin teselsülü)

Gerek perde gerek notaların suret-i teselsülü birinci perde olan “do” dan başlayarak yedinci perdeden sonra yine bu minval üzere birinci perde olan “do” başlayacak olur ise bir daha tekrar edilmiş olacağından bu suretle ne kadar tekrar edilse o kadar çoğalıp teselsül etmiş olurlar ki bunun beher teselsülüne ya’ni bir do’dan diğer do’ya kadar sekiz adet notanın bir arada okunmasına bir “oktav” denilir. Keza bu suretle tekrar edilen notalara iki oktav, üç oktav dahi denilir.

(Notaların teselsül cetveli)

Birinci Oktav								İkinci Oktav								Üçüncü Oktav							
1	2	3	4	5	6	7	8	2	3	4	5	6	7	8	2	3	4	5	6	7	8		
Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do		

Şu cetvele nazaran yedi adet notanın üçer defa tekrar edilmiş olduğu anlaşılır ki beher “do” dan “do” ya üç oktav dahi denilir.

(10)

Sual

Perdeler nasıl teselsül eder? Oktav neye derler?

Ders 7

-Ta'limler –

İhtar – ber vech-i zir her bir notayı oktav kaidesince soldan sağa doğru yani aşağıdan yukarıya ezber ve süratlice olarak her bir şakird okumalıdır.

(Aşağıdan yukarıya ta'lim)

1	2	3	4	5	6	7	8
Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do
Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do	Re
Mi	Fa	Sol	La	Si	Do	Re	Mi
Fa	Sol	La	Si	Do	Re	Mi	Fa
Sol	La	Si	Do	Re	Mi	Fa	Sol
La	Si	Do	Re	Mi	Fa	Sol	La
Si	Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si

(11)

Keza her bir notayı oktav kaidesince sağdan sola doğru yukarıdan aşağıya indirerek süratlice her bir şakird okumalıdır.

1	2	3	4	5	6	7	8
Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do
Si	Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si
La	Si	Do	Re	Mi	Fa	Sol	La
Sol	La	Si	Do	Re	Mi	Fa	Sol
Fa	Sol	La	Si	Do	Re	Mi	Fa
Mi	Fa	Sol	La	Si	Do	Re	Mi
Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do	Re

İhtar – Salif’ül zikr notalar sadasıyla okunduğundan bunlara birer oktav denildiği gibi sada kaidesi dahi tabir edilebilir.

Sual

Do dan sonra ne gelir? Fa dan evvel ne gelir? Mi den sonra ne gelir?

Si den sonra ne gelir? La dan sonra ne gelir? Si den sonra ne gelir?

(12)

Re’den sonra ne gelir? Sol’den evvel ne gelir? La’dan sonra ne gelir?

Sol’den sonra ne gelir? Re’den sonra ne gelir? Mi’den sonra ne gelir?

Fa’dan sonra ne gelir? Do’dan sonra ne gelir?

Ders 8

Nota anahatları

Nota yazılmadan evvel notanın baş tarafına bir işaret-i mahsusa vaz’ olunur ki onada anahtar denir. Ve bu anahtarlar Do, Fa, Sol,” anahtarları olmak üzere üç nev’idir.

Bunlardan herhangi (notanın önüne vaz’ olundukta notalara muhtelif isimler verdiklerinden zikrolunan işarât notaların isimlerini açıp meydana çıkardıkları için anahtar ta’bir edilmiştir. Ve bu anahtarlardan birisi behemehal notanın baş tarafına

terkim edilmedikçe o notaların hangi anahtar üzerine okunacağı ve ne isim alacakları anlaşılamayacağı cihetle bu müşkülattan kurtulmak için anahtarların isti'maline

(13)

lüzum görülmüş isede zira muharrer anahtarlardan “Do, Fa” anahtarlarının bizde lüzumu olmadığı gibi birkaç nev’ileride var isede burada eş’ardan harf-u nazarla yalnız bizde lüzumu olan “sol” anahtarını bellemekle iktifa edeceğiz.

(Nota anahtarlarının enva’ıyla esamisi)

İhtar – bizse lüzmu olan sol anahtarı bir nev’i olup şekilde gösterildiği vechile iş bu anahtarın hîn-u tahririndeki kaidesi şu şekilde olan kuyruğunun ikinci hattan bidaiyle hatt-ı mezkurun tarafeynine birer nokta vaz’ olunmadıkça sol anahtarı namı verilemez.

Sual

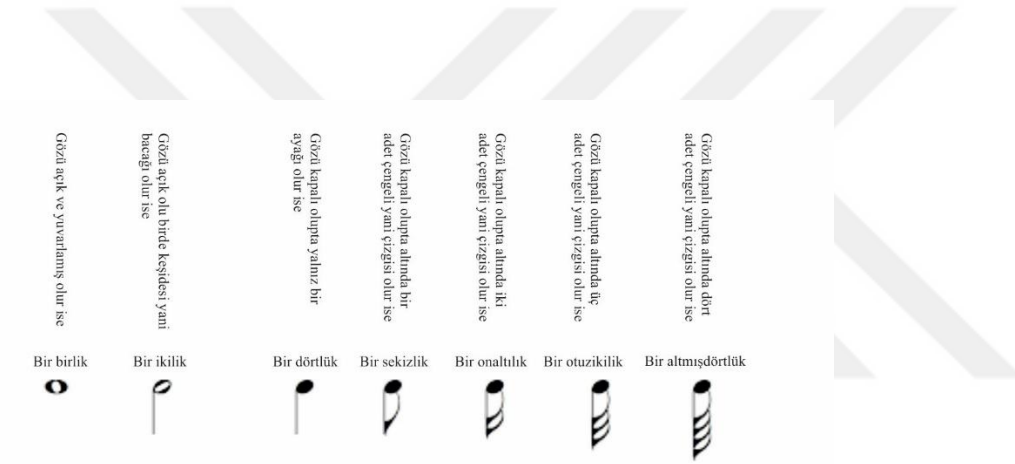
Nota anahtarı neye derler? Nota anahtarı kaçtır? Sol anahtarı kaç nev’idir? Sol anahtarı yazmakta kaide nasıldır?

(14)

Ders 9

Notaların kısımları ile eşkali

Notalar yedi adet olduğu gibi beher notanında kendine mahsus olmak üzere yedişer adet muhtelif kıymetleri ya'ni kuvvetleri bulunduğundan herhangi bir nota olur ise olsun bu yedi adet kıymetlere kalb edilerek bervech-i zir isimlerle tesmiye olunurlar ise de bunlardan sağ tarafta bulunanlar daima sol taraftaki notanın nısf derece kuvvetindedirler. Yani sağ cihetinde bulunan notaların ikişer adedi sol cihettekinin bir adedine muadildir. Çünkü kuvvetleri soldaki notaların kuvvetlerinden nısf derecedendir.

Tenbih – dört dörtlük ve iki dörtlük ve bir dörtlük notalar müstesna tutularak mütebaki

(15)

notaların üzerlerindeki yazı ve isimlerine dikkat edilir ise bunların isimleriyle tabirlerinin adetçe çoğaldığı görülürse de kendileri bilakis kuvvetten azalırlar. Mesela altmışdörtlük nota rakamca çok görülür ise de bunun altmış dört adedi bir dört dörtlük notaya müsavi olacağından kuvveti ismine göre olmayıp gayet az olmakla bu nispette de gayette çabuk okunmasına delalet eder.

Diğer otuz ikilik ve on altılık ve sekizlik notalar dahi bu minval üzeredir. Yalnız şurasını izah edilmekle altmış dörtlük notaya alaturkada tesadüf olunmuş ise de şeklini bellemek lazımdır.

İhtar – balada şekilleri ile isimleri merhum notaların her birerlerindeki kıymet ve kuvvetlerinin suret-i imtidadı ikinci kısımda anlaşılabacaktır.

Sual

Notaların kıymetleri kaçtır? Notaların kıymetinin isimleri nedir? Dört dörtlük nota nasıldır? Bir sekizlik nota nasıldır? Bir altmış dörtlük nota nasıldır? İki dörtlük nota nasıldır? Bir on altılık nota nasıldır? Bir dörtlük nota nasıldır? Bir otuz ikilik nota nasıldır? Alaturkada müsta'mel olmayan nota hangidir?

(16)

Ders 10

Notaların yekdiğerine müsavâtı

Kaide – cetvel-i mahsusa da gösterileceği veçhile fevkinde bulunan bir adet nota daima tahtındaki notanın iki adedine muadildir. Yani altında bulunan iki adet nota üstünde bulunan bir adet notaya müsavi demektir. Mesela bir dört dörtlük muadildir iki adet iki dörtlük notaya yani iki adet iki dörtlük bir dört dörtlük demektir. Diğer notalar dahi bu minval üzre yekdiğerine müsavi tutulurlar.

İhtar – tesavi cetvelinde görüleceği veçhile sekizlik veya on altılık notalardan iki veya dörder adedi bir arada bulundukları zaman ayrı ayrı yazılıp ayaklarına bir veya ikişer hat çekilerek birleştiriliveriyor. Diğer otuz ikilik notalar dahi mümasildir.

Sual

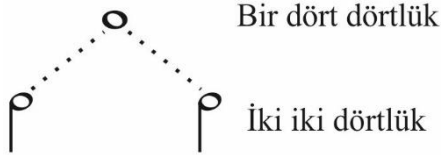
İki sekizlik nota bir arada bulunursa nasıl yazılır? Dört sekizlik nota bir arada bulur ise nasıl yazılır? İki on altılık nota bir arada bulunur ise nasıl yazılır? Dört on altılık nota bir arada bulunur ise nasıl yazılır? İki otuz ikilik nota bir arada bulunur ise nasıl yazılır? Dört otuz ikilik nota bir arada bulunursa nasıl yazılır.

(17)

Ders 11

(Notaların tesavi cetveli)

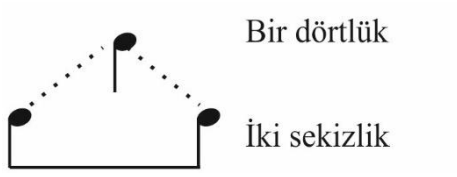
“İki iki dörtlük bir dört dörtlük” yani iki adet iki dörtlük nota bir adet dört dörtlük notaya müsavidir.

“İki bir dörtlük bir iki dörtlük” yani iki adet bir dörtlük nota bir adet iki dörtlük notaya müsavidir.

“İki sekizlik bir dörtlük” yani iki adet sekizlik nota bir adet dörtlük notaya müsavidir.

(18)

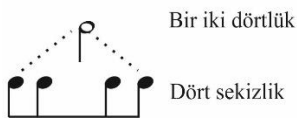
İki on altılık bir sekizlik yani iki adet on altılık nota bir adet sekizlik notaya müsavidir.

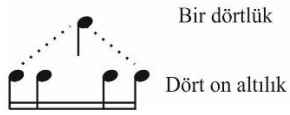
İki otuz ikilik bir on altılık yani iki adet otuz ikilik nota bir adet on altılık notaya müsavidir.

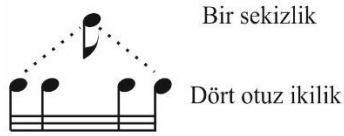
Dört sekizlik iki dörtlük yani dört adet sekizlik nota bir adet iki dörtlük notaya müsavidir.

Dört on altılık bir dörtlük yani dört adet on altılık nota bir dörtlük notaya müsavidir.

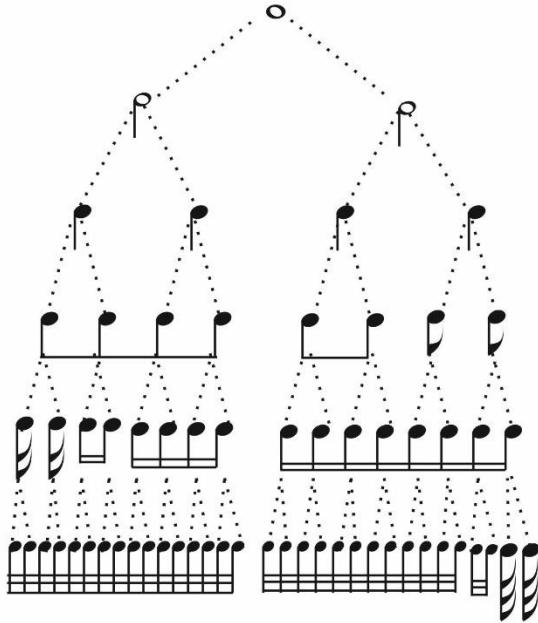

Dört otuz ikilik bir sekizlik yani dört adet otuz ikilik nota bir adet sekizlik notaya müsavidir.

(19)

(Yek diğerine müsavi olan notaların Hayat Mecmuasını irae eder cetveldir)

İhtar

Altmışdörtlük notalar alaturkada müsta'mel olmadığından iş bu cetvelden tayy edilmiştir.

Sual

İki iki dörtlük kaç dörtlük? İki bir dörtlük kaç dörtlük? İki sekizlik kaç dörtlük? Dört sekizlik kaç dörtlük? Dört on altılık kaç dörtlük?

(20)

İki on altılık kaç sekizlik? İki otuz ikilik kaç on altılık? Dört otuz ikilik kaç sekizlik? Dört dörtlük kaç iki dörtlük? Bir iki dörtlük kaç bir dörtlük? Bir dörtlük kaç sekizlik? İki dörtlük kaç sekizlik? Bir dörtlük kaç on altılık? Bir sekizlik kaç on altılık? Bir on altılık kaç otuz ikilik? Bir sekizlik kaç otuz ikilik?

Ders 12

(Eslerin kıymetleri ile eşkali)

(21)

İhtar-şekillere dikkat olundukta dört dörtlük esi dördüncü hattın altına ve iki dörtlük esi üçüncü hattın fevkine ve diğer biş nev'i esler dahi nota cetvelin üçüncü hattına vaz' ve tahrir edileceği gibi mezkur eslerin yekdiğeri beyinde kuvvet ve kıymetçe olan farkları ise aynı notaların ihtarında gördüğümüz veçhile olup burada yalnız otuz ikilik ile altmış dörtlük eslere alaturkada tesadüf olunmaz ise de kıymetler beyinde şekillerini görmek iktiza eder.

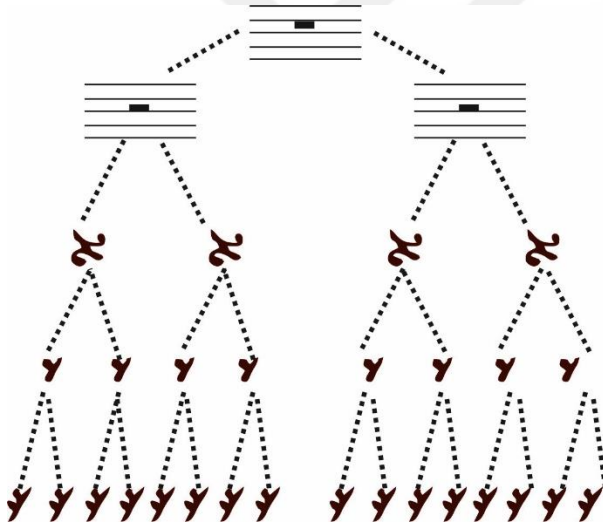
Tenbih- balada gösterilen eslerin diğerk tarzda bir takım şekilleri daha var ise de bizce burada birer nev'ileriyle edilmiştir.

(Eslerin yekdiğerine tesavisi)

Eslerin yekdiğerine tesavisi notaların tesavisine müşabih. Burada yalnız yekdiğerine müsavi olan eslerin hey'at mecmusunu irae eder bir cetvel tanzim edilmiş olmağla tatbikatı onuncu ve on birinci derslere müracaatla icra edilebilir.

(22)

(Yekdiğerine müsavi olan eslerin hayat mecmuası irae eden cetvel)

(İhtar)

Otuz ikilik ve altmış dörtlük esler alaturka da isti'mal edilmediğinden iş bu cetvelde gösterilmemiştir.

Ders 13

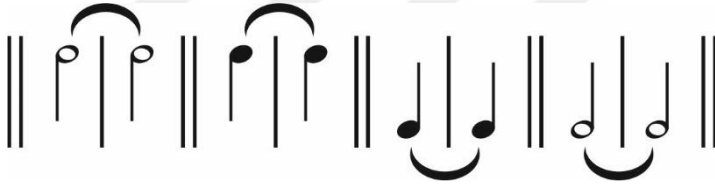
(Bağ işareti)

Muttasıl ve hem cinsi olan iki adet notanın yekdiğerine rabtı için üzerlerine şöyle

(23)

bir işaret konulur ki buna bağ işareti tabir olunup ikinci notanın kıymetini birinci notanın kıymetine rabt ederek her iki notanın tekrar edilmeyip bir nota gibi okunacağını ifade eder.

Eşkal

(Noktalı notalarla esler)

Lüzumu halinde bir nota veya esin önüne yani sağ tarafına bir nokta vaz olunur ki bu nokta hangi notanın önünde bulunursa o notanın kıymetini nısf kuvveti kadar daha temdid eder. Mesela nota dört dörtlük ise önündeki nokta iki dörtlük kıymetinde olup mecmu'ü altı dörtlüğe iblağ edilmiş olur. Eğer nota iki dörtlük ise önünde bulunan bir dörtlük kıymetinde olup mecmu'ü üç dörtlük olmuş olur. Kezalik dörtlük ve sekizlik noktalı notalar dahi buna tatbik edilir.

(Noktalara tatbik edilen notalar)

(24)

Dört dörtlük notanın önüne vaz' olunan
noktanın hükmü ve imtidadı

İki dörtlük notanın önüne vaz' olunan
noktanın kıymeti

Nota	Nokta	Nota	Nokta	İla ahir
				
				
Notanın hükmü	Notanın kuvveti	Notanın kıymeti	Noktanın kıymeti	

İhtar – mezkur noktalar iktiza eylediği notanın hizasına konulması kaideden olduğu gibi bazen eslerin önüne de vaz' olunur isede alaturka mûsikî de müsta'mel olmadığından sarf-ı nazar edilmiştir.

Sual

Bağ işareti ne için kullanılır ve nasıl işarettir? Bir notanın önünde bir nokta bulunur ise neye yarar? Dört dörtlük notanın önüne bir nokta konulur ise nokta kaç dörtlük olur? İki dörtlük notanın önüne bir nokta konulur ise kaç dörtlük olur? Bir dörtlük notanın önüne bir nokta konulur ise nokta kaçlık olur? Bir sekizlik notanın önüne bir nokta konulur eslerin önüne nokta vaz' olunur mu?

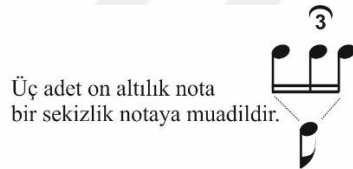
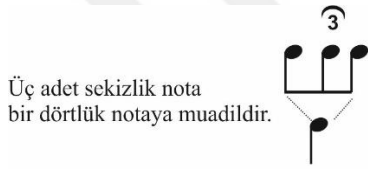
(25)

Ders 14

(Tiryoleli notalar)

Bazen üç adet notanın bir arada bulunarak üzerlerinde 3 şöyle bir kavis işareti ile Fransızca üç rakamı bulunur ki böyle olan notalara “Tiryole” denilir. Mesela bir dörtlük veya bir sekizlik notaların kıymetlerini üç taksimle imtidad-ı hakikilerinden biraz daha süratli okunmasını ifade eyler yani üç adet sekizlik notanın bir dörtlük notaya ve üç adet on altılık notanın da bir sekizlik notaya muadil bir tarzda okunmasına işaret olup ekseriyetle tesadüf olunan tiryoleli nota bunlardır.

Eşkal

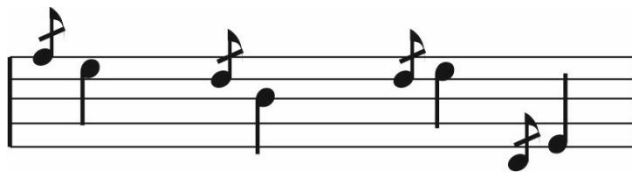

(Çarpmalı notalar) Hangi bir notanın önünde olur ise olsun şöyle bir işarete tesadüf olunur ki buna çarpma nota ta'bir olunup böyle çarpma olan notaların kıymeti pek az olduğu gibi şekilleri de diğer notalara nispetle pek küçüktür. Ve mezkûr çarpma işaretleri bir adet

(26)

otuz ikilik notaya muadil gibi tutularak kıymeti de yanında bulunan notaya kalb edilip her ne kadar nota ve sadası iki isede hükmünün bir nota kıymetinde icrası lazım gelip çarpma olan notanın gayet seri ve süratle okunması kaidedendir. Mesela şekillerde olduğu gibi fa-si fa-mi de-si re-mi re-fa gibidir.

Eşkal

Sual

Tiryole neye derler? Tiryoleli olan notaları nasıl okurlar? Ekseriyetle tesadüf olunan tiryoleli notalar hangileridir? Çarpma nota nasıldır ve kıymeti ne kadardır? Çarpma notaları nereye kalb olunur ve nasıl okunurlar?

Ders 15

(Erkam ve ölçü çizgileri ile Battuta)

Fenni mûsikîde herhangi bir nota olur ise olsun notaların baş tarafında küsurat-ı âdiye usulü

(27)

birbiri üzerine vaz' olunmuş iki rakam vardırki bu rakamlardan fevkindeki rakam adedini ve tahtındaki dahi notanın ne kıymette bulunacağını ifade eyler. Mesela $\frac{2}{4}$ iş bu rakamların kıraatında üstündeki rakam doğrudan doğruya okunup yalnız altında bulunan dört rakamına bir “lik” ilavesiyle iki taksim dört denilmeyip iki dörtlük denilir ki yani iki adet dörtlük notanın yazılacağını veyahut okunacağına işaret eder. eğer rakam $\frac{4}{4}$ ise dört dörtlük kıraat olunup keza dört tane dörtlük kıymetinde yazılacak demektir. Ve birçok rakamlar daha var ise de anlarda bu usule tatbik olunacaktır. İşte bu gibi rakamlardan her hangisi görülür ise o notanın caiz olacağı kıymet tahtında yazılmasına dikkat eylemeli ve kıymetinin bittiği yerde yukarıdan aşağıya doğru amudi bir hat çizilir ki bunada “ölçü çizgisi” tabir olunup mesela nota $\frac{4}{4}$ lük ise dört adet dörtlük notanın orada bittiğini beyan eyler. Ve böyle amudi hatların arasında yani çizgiden çizgiye olan mahale “Battuta” tabir edilir.

Şekiller

(28)

İhtar – notaların her bir battutası bir usule tabi’ olup rakamlar dahi aynı usulü göstermek için vaz’ olunduğundan mesela 4/4 lük notanın bittiğini ifade için nihayetine bir hat çekildiği gibi birde usul ikmal edilmiş olur ki her rakamın bir usulü olup bunların tatbikatı ileride görüleceğinden burada yalnız rakamlarıyla isimlerini belleyeceğiz. Mahaza bazen usuller bir battutada ikmal olunmayıp ikinci battutada itmam edilir ve ol vakt birinci battutanın nihayetine bir ve ikinci battutanın nihayetine iki çizgi çizilerek usulün orada itmam edildiği anlaşılır.

Şekil

Sual

Notaların baş tarafına vaz’ olunan rakamların vazifeleri nedir? İş bu rakamların kıraatı ne yoldadır? Ölçü çizgisi neye derler? Ölçü çizgileri arasında ki mahale ne derler? Battuta tabir olunan mahale başka bir nam denilebilir mi?

(29)

Battuta kaç tefrik olunabilir? İki battutada ikmal olunan usuller neden bellidir?

Ders 16

(Alaturka mûsikîde isti'mal olunan usullere mahsus erkamın şekilleri)

Alaturkası 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Alafrangası 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Tenbih – alaturka mûsikîde notanın kıymet ve kuvvetlerini gösterecek rakamları alafranga olarak isti'mal edildiğinden iş bu rakamları her bir şakird bellemeğe mecburdur.

(alaturkada müsta'mel küçük usullerin isimleriyle bunlara mahsus erkamın cetveli)

Curcuna / Ağır Aksak / Sengin Semai / Ağır Aksak Semai /								
$\frac{3}{8}$	$\frac{9}{4}$	$\frac{6}{4}$	$\frac{5}{4}$	$\frac{4}{4}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{2}{4}$		
Nev Usul Curcuna	Ağır Sofyan	Çifte Sofyan ve Aydın ve Ağır	Aksak	Katakofiti	Devr-i Hindi	Yürük Semai	Türk Aksağı ve aksak semaisi	
$\frac{10}{16}$	$\frac{9}{8}$	$\frac{9}{8}$	$\frac{9}{8}$	$\frac{8}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{8}{8}$	$\frac{5}{8}$	

(30)

İhtar – Balada ki cetvelde bulunan erkamın suret-i tahriri alafranga isede üzerlerinde ki isimler alaturka mûsikîşinas hanendelerimizin tabirâtı üzerindedir. Saniyen devr-i kebir, muhammes, fahte, vesaire gibi büyük usuller vardır ki bunlar 4/4 lük düyek usulüne tatbikan yazıldığı cihetle ayrıca ta'rifatına lüzum görülmemiştir.

İhtisar-Erkam cetvelinde muharrer düyek usulünü irae eylemeyen iş bu 4/4lük rakamı aynen birbirine müşabih bulunduğundan bazen ihtisar ile yalnız bir tane 4 dört rakamı koyarak yazılır. Saniyen şu şeklinde dahi yazıldığı gibi iş bu işaretin ortasına bazen bir hat çekilirki ol vakit dört dörtlük notanın nısf derece süratle okunmasını işar eder ve mezkur işaret ise şu şekilde vaz' olunur.

Kaide – iş bu usullerin havi oldukları rakamlar nota cetveli üzerine sol anahtarından sonra vaz' olunur.

Sual

Alaturkada müsta'mel küçük usullerin isimlerini ta'dad ediniz? Tek Sofyan ve Ağır Aksak Semai usullerinin rakamlarını yazınız? Semai ve Curcuna ve Devr-i Hindi usullerinin

(31)

rakamlarını yazınız? Düyek ve Sengin Semai ve Türk aksağı usullerinin rakamlarını yazınız? Ağır Aksak ve Aksak Semai ve Yürük Semai usullerinin rakamlarını yazınız? Katakofiti ve aksak ve ağır sofyan usullerinin rakamlarını yazınız? Nev Usul, Curcuna ve Çifte Sofyan ve Aydın usullerinin rakamlarını yazınız? Rakamlarda ihtisar ne yolda olur? Rakamlar notanın neresinde yazılır?

Ders 17

(Balada isimleriyle rakamlarını bellediğimiz usullerin nota üzerindeki kıymet ve kuvvetlerinin hesabı)

2/4 iş bu iki dörtlük rakamı “tek sofyan” usulüne mahsus olup notanın yukarıdan aşağı iki dörtlük kıymetinde olarak yazılıp okunacağını bildirir ise de mezkur usul iki Battuta da ikmal edileceğinden birinci Battuta'nın nihayetine bir ve ikinci battuta'nın nihayetine ise iki çizgi çekilerek usulün ifade itmam edildiği anlaşılır. Ma'haza bu gibi usullerin nota üzerindeki kıymetleri hesap edilerek üzerlerine konulacak rakamlar notanın kıymeti olmayıp usulün nihayetine kadar kıymetler kaç balığ olacak ise anı irae ider rakam konulacaktır. Mesela iki dörtlük notada

(32)

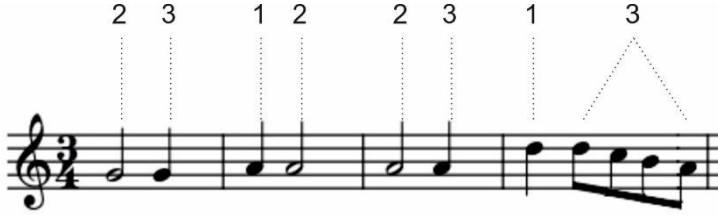
birinci dörtlüğe bir rakam vaz' edildiğinde ikinci dörtlük notaya yine bir rakam konulmayıp orada mecmu'u iki dörtlük olduğu bilinmek için iki rakam vaz' olunarak hesap edilmelidir.

(Sofyan usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

İhtar- iş bu hesapları şakirdan kendisi hesap etmeğe çalışmalıdır. $\frac{3}{4}$ iş bu üç dörtlük rakamı “semai” usulüne mahsus olup notasının üç dörtlük kıymetinde yazılıp okunacağını bildirir. Mezkur usul ise iki Battuta da ikmal olunacağından usulün nihayetine iki çizgi çekilir.

(semai usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

(33)

Sual

Tek sofyan ve semai usullerinin nota üzerindeki kıymetlerinin hesabatını gösteriniz?

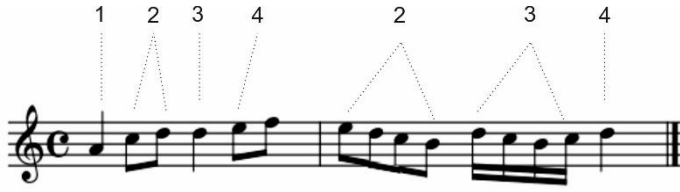
Ders 18

$\frac{4}{4}$ iş bu dört dörtlük rakamı “düyek” usulüne mahsus olup yazılacak notanın yukarıdan aşağıya kadar aynı kıymette bulundurulması ve usulün nihayetinde ise bir çizgi çekilerek beher Battuta’da bir usulün ikmal edildiği anlaşılmıştır. Ma’haza bu rakam “ ağır düyek” usulünde de kullanılır isede iş bu usul iki Battuta’da ikmal edildiğinden birinci Battutasına bir ikinci battutasında iki çizgi çekilir.

(Düyek usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

(Ağır düyek usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

(34)

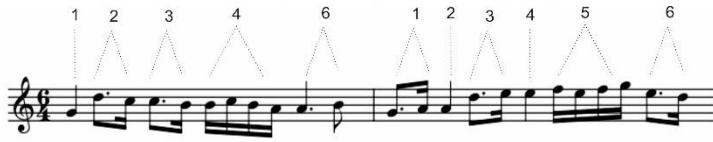
5/4 iş bu beş dörtlük rakamı “ağır aksak semai” usulüne mahsus olup iki Battuta da bir usul ikmal edildiğinden birinci Battuta’nın nihayetine bir ve ikinci Battuta’nın nihayetine ise iki çizgi çekilir.

(Ağır aksak semai usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

6/4 iş bu altı dörtlük rakamı “sengin semai” usulüne mahsus olup beher Battutası bir usulden ibaret olmakla her battutanın nihayetine bir çizgi çekilir.

(Sengin semai usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

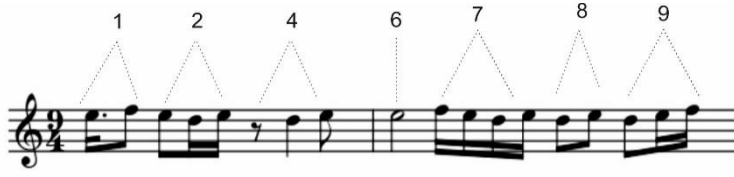

9/4 iş bu dokuz dörtlük rakamı “ağır aksak” usulüne mahsus olup beher usul iki Battuta üzerine taksim edilerek birinci battutası dört dörtlük ve ikinci battutası beş dörtlük olarak yazılır ise de bunlara ayrıca rakam konulmayıp birinci battutanın

(35)

nihayetine bir ve ikinci battutanın nihayetine iki çizgi çekilerek mecmu’u dokuz dörtlük kıymetinde olduğu anlaşılır.

(Ağır aksak usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

İhtar - Salif-üz zikr usullerinde bazılarının iki Battuta üzerine taksim edilmiş notaların mümkün merteye kıraatında suhuleti muceb olması için kullanılıp istenilir ise bir Battuta dahilinde de yazılabilirler.

Sual

Düyek ve ağır düyek usullerinin nota üzerindeki kıymetlerini hesap ediniz? Ağır aksak ve sengin semai ve ağır aksak semai usullerinin nota üzerindeki kıymetlerini hesap ediniz?

Ders 19

3/8 iş bu üç sekizlik rakamı “curcuna” usulüne mahsus olup iki battutada

(36)

bir usul ikmal edilerek birinci battutaya bir ve ikinci Battuta nihayetine iki çizgi çekilir.

(Curcuna usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

5/8 iş bu rakamı “Türk aksağı” usulüne mahsus olarak beher battutası birer usulden ibarettir. Ma’ahaza “Aksak semai” usulünde müsta’mel ise de mezkur usulün iki Battuta da ikmal edildiğinden keza birinci battutasında bir ve ikinci battutasının nihayetinde ise iki çizgi çizilir.

6/8 iş bu rakamı “Yürük Semai” usulüne mahsus olup beher battutası birer usulü havidir.

[illegible]

Curcuna ve Türk Aksağı usullerinin nota üzerindeki kıymet ve kuvvetlerini hesap ediniz?

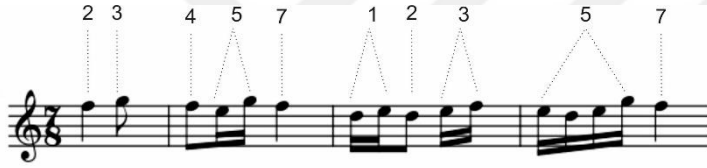
73

Ders 20

7/8 iş bu rakam “Devr-i Hindi” usulüne mahsus olup her bir usul iki battutada ikmal edilip birinci Battutası üç sekizlik ve ikinci battutası dahi dört sekizlik kıymetinde yazılarak ikinci battutanın nihayetine iki hat çekilip usulün orada itmam edildiği anlaşılarak hin-i ta’datta mecmu’u yedi sekizlik olmuş olur.

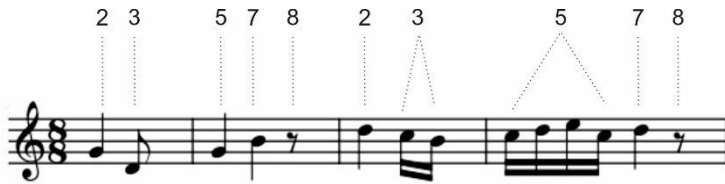
(38)

(Devr-i Hindi usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

8/8 iş bu rakam “katakofti” usulüne mahsus olup her birer usul iki battutada ikmal ve birinci battutası üç sekizlik ikinci battutası ise beş sekizlik kıymetinde tahrir edilerek ikinci battutanın nihayetine iki hat çekilip Battutalara dahi ayrıca rakam konulmayarak usulün nihayetine kadar ta’dad olundukda mezmû’u sekiz sekizlik olduğu anlaşılır.

(Katakofti usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabı)

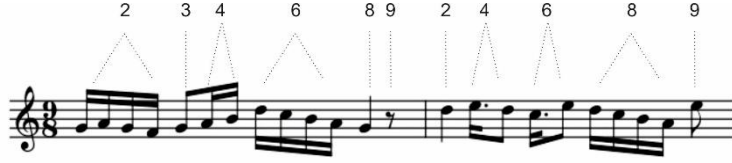

9/8 iş bu rakam “Aksak ve çift e sofyân yânî yürük aksak, aydın ve ağırlama” usullerine mahsus olup bunlardan yalnız aksak usulü bir Battuta dahilinde ve diğerleri iki taksim ile birinci battutası iki dörtlük ikinci Battutaları ise iki buçuk dörtlük

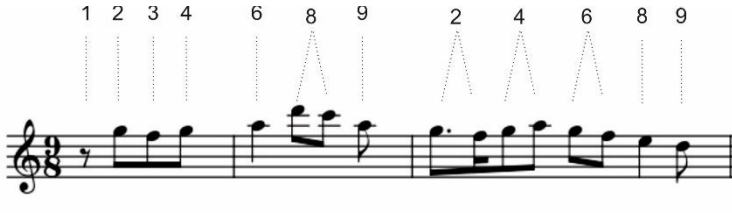
(39)

kıymetinde yazılıp nihayetine iki çizgi çekilir.

(Aksak usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabâtı)

(Çifte sofyan, aydın, ağırlama usullerinin nota üzerindeki kıymetlerinin hesabâtı)

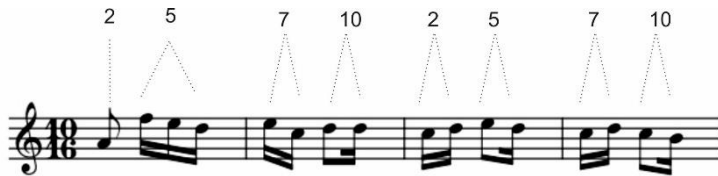
İhtar – Salif-üz zıkr usullerden aksak, çifte sofyan, aydın, ağırlama usullerinin notalarında dokuzuncu olan sekizlik daima tek olarak nihayetde bulundurulmalıdır.

Mezkur usullere yekdiğerlerinden farklı iseler de bunlar üçüncü kısımda anlaşılacaktır.

10/16 iş bu on on altılık rakamı “nev usul curcuna” usulüne mahsus olup beher usul iki battutaya tefrik ile birinci battutanın nihayetine bir ve ikinci battutanın nihayetine ise iki çizgi çekilir.

(40)

(Nev usul curcuna usulünün nota üzerindeki kıymetlerinin hesabâtı)

Sual

Devr-i Hindi, aksak ve kofti usullerinin nota üzerindeki kıymetlerinin hesabâtını gösteriniz?

Aydın, ağırlama, çifte sofyan ve nev usul curcuna usullerinin kıymetlerinin hesabatını gösteriniz?

Ders 21

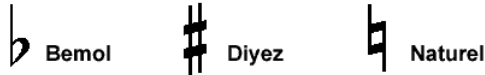
(Notlar arasındaki işaretler)

Anahtarlar değişmedikçe notaların isimleri tebdil olunamaz isede ekseriyetle tesadüf edilmiş yarım seslerin tefriki icab ederki bunlara mahsus olmak üzere (Diyez, bemol, natural) denilir. Üç işaret vardır. İşbu işaretlerin her bir notaya şumulü olmağla bunlardan “natural” işareti bir perdenin saday-ı asliyesini gösterir. Bemol işareti ise saday-ı asliyenin yarım ses kaba yani pest okunacağını ifade edip “diyez” işareti ise

(41)

bunun aksi olarak saday-ı asliyenin yarım ses ince ya’ni tiz okunmasını iş’ar eder ki iş bu işaretler hangi perdede kullanılacak ise o perdenin önüne ve hizasına vaz’ edilip aşağı ve yukarı yazılmasına i’tina olunmalıdır.

(İşaretlerin esamiyesiyle şekilleri)

(Kaide ve ihtisar)

Bazı notaların baş tarafında görüldüğü gibi “diyez, bemol” işaretleri nota anahtarıyla usulü gösteren rakamların arasına konularak mesela “fa” hanesine diyez işareti konmuş ise o notanın yukarıdan aşağıya kadar yazılışı ve okunuşunda umumiyetle fa diyez kullanılmasına işaret olup her bir fa notasına ayrı ayrı işaret koymaktan ise şu yolda ihtisar etmek daha evladır. Şayet arada veya birkaç fa natural olması lazım gelir ise ol vakt yalnız lüzumu olan mahalle fa dan evvel bir natural işareti konulup bu işaretin de hükmü bulunduğu battutanın içerisinde kalıp diğer Battutalarda yine fa diyez okunur. Keza her bir notanın diyez, bemol işaretleri bu yoldadır.

(42)

İhtar-işbu işaretlerden herhangi olur ise olsun notanın önüne vaz' edildikde o notayı bemol ve diyez okundurduğu gibi mesela sol notasının önünde bemol işareti görüldükde sol bemol ve diyez işareti görüldükde sol diyez natural işareti görüldükde sol natural deyu kıraat olunacağından diğer notalar dahi bu veçhile okunurlar.

Sual

Bütün ve yarım sesleri gösteren işaretler kaçtır ve isimleri nedir? Natural, bemol, ve diyez işaretleri ne için kullanılır? Bemol ve diyez işaretleri nerelere konulur? Kesretle kullanılan diyez ve bemollü notaların işaretleri kaideten nereye vaz' olunurlar ve buna ne derler? Notanın baş tarafında diyez ve bemol işareti bulunan notaları natural okutmak için ne yapılmalıdır? Bir notanın önünde diyez, bemol, natural işaretleri görülür ise nasıl okunur?

Ders 22

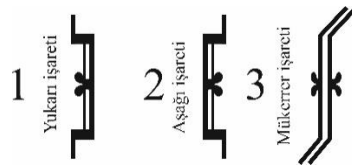
(Battutalar arasındaki benzetme ve devr işaretleriyle dolabilir)

Herhangi bir notanın kıraat ve terennümünde o parçanın dahilinde bulunan birkaç battutalık yerin

(43)

tekrar edilmesi icab ettiği zaman şu ϕ $\times$ $\%$ benzetme işaretlerinden biri tekrar edecek parçanın mebdai ile nihayetine vaz' olunarak mezkur parçanın yazılmayıp vaz' olunan birinci işaretten başlanılarak diğer ikinci olan aynı işarete kadar okunmasını beyan eder. Salif-ül beyan benzetme işaretleri arasında bazen rakamlara tesadüf olunur ki mesela rakam 12 adedi ise birinci işaretten ikinci işarete kadar on iki Battutalık yerin okunmasını ifade eder.

(Devr işaretleri)

Ale'l ekser Battutalar arasında şöyle üç nev'i işaretlere tesadüf olunurki bunlardan bir rakamlı işaret okunan notanın başlanıldığı yerden bir

daha devr olunacağını bildirir bir işaret olup buna “yukarı” işareti denilir. Ve iki rakamlı işaret ise kendisinin bulunduğu yerden aşağı doğru okunacağını gösterir bir işaret olup bunada “aşağı” işareti tabir olunur. Ve üç rakamlı işaret ise hem yukarıya ve hem aşağıya doğru iki tarafa da okunmak için vaz’ olunur. “mükerrer” işaretidir.

(Dolaplar)

Devr işaretleri kısmından olarak notaların tekrarında nihayet buldukları battutanın üzerine şöyle

iki işaret konulur ki bunlara dolap ta’bir olunup tekrar edilecek

(44)

parçanın birinci defa okunmasında bir rakamlı olan Battuta okunup battutanın nihayetine vaz’ olunan yukarı işaretinden anlaşılacağı veçhile mezkur parçanın ikinci defa kıraatinde bir rakamlı Battuta okunmayıp iki rakamlı olan ikinci Battutaya geçilerek atisinde yazılmış nota var ise aşağıya doğru devam yok ise orada hitam bulunduğu anlaşılır.

İhtar – iş bu benzetme ve devr işaretleriyle dolapların tatbikatı ikinci ve üçüncü kısımlarda gösterilecektir.

Sual

Benzetme işaretlerinin şekilleriyle nerede ve ne için kullanıldıklarını söyleyiniz? Devr işaretleri kaç nev’idir ve ne için isti’mal olunurlar? Devr işaretleriyle dolapların şekilleri nasıldır ve nerede kullanılırlar?

İntiha-yı kısmı evvel

İş bu birinci kısmın havi olduğu dersler zübdeten tekrar edilmelidir.

(45)

Sayfa Numarası Fihrist Risale-i Mûsikî Kısm-ı Evvel

- 3 Mûsikînin aksamı
- 4 Mûsikî
- 5 Nota cetveli ve nota, nota cetvelinin çizgileriyle beyazlarının ta'dadı
- 6 Notaların keşideleri
- 7 Hatt-ı Munazzam
- 8 Savt ve perde
- 9 Perdeleri esamisiyle adetleri, hafif ve sekîl perdeler
- 10 Perdelerin teselsülü ile oktav
- 13-14 Nota anahtarlarıyla enva-ı
- 15 Notaların kısımlarıyla eşkali
- 17 Notaların yekdiğerine müsavatı
- 21 Eslerin kıymetleriyle eşkali
- 23 Bağ işareti

(46)

Sayfa Numarası Fihrist Risale-i Mûsikî Kısm-ı Evvel

- 24 Noktalı notalarla esler
- 26 Tiryoledi notalar, çarpmalı notalar
- 27 Erkam ve ölçü çizgileriyle Battuta
- 30 Alaturka mûsikîde isti'mal olunan usulata mahsus erkamın şekilleri
- 79

- 30 Alaturkada müsta'mel küçük usullerin isimleriyle erkamı
- 32 Küçük usullerin nota üzerinde ki kıymet ve kuvvetlerinin hesabı
- 41 Notalar arasında ki işaretler
- 42 Kaide ve ihtisar
- 43 Battutalar arasında ki benzetme işaretleri
- 44 Battutalar arasındaki devr işaretleriyle dolaplar.

2.3 Kitapta Ele Alınan Konular

Ders 1

Bu derste, kitapta ele alınacak mûsikînin alaturka mûsikî olduğu söylenmektedir. Mûsikînin ses veya enstrüman ile icra edildiği ve notanın, elde kayıt bulunması açısından önemi belirtilmiştir.

Ders 2

Bu derste, mûsikînin seslerden bahseden bir bilim olduğu söylenmektedir. Mûsikî yazısının, kendine has bir yazı olduğu ve bu sebeple mûsikînin hem yazılan, hem de okunan bir bilim dalı olduğu söylenmektedir. Daha sonra porte ve nota tanıtılmaktadır.

Ders 3

Bu derste, porte, şekille anlatılmıştır. Porte çizgilerini sayısal isimlendirerek notaların çizgilerinin aşağı veya yukarı yazılma kuralları anlatılmaktadır.

Ders 4

Hatt-ı Munazzım

Bu derste, portenin beş çizgisi dışına taşan notaların nasıl yazılacağı şekille anlatılmıştır. Pest tarafa dört çizgi, tiz tarafa en fazla beş çizgi ilave edilebileceği söylenmektedir.

Ders 5

Savt ve Perde başlıklı derste, insan sesiyle icra edilen mûsikîye 'savt' denildiği ve bunun pürüzsüz bir ses olduğu söylenmektedir. Savt'ın enstrüman üzerinde bulunan bölümüne perde ismi verildiği söylenmektedir. Daha sonra yedi adet perde olduğu, ve bu yedi perdenin altmışa bölündüğü anlatılmaktadır. Daha sonra yedi notanın ismi verilmektedir.

Ders 6

Bu derste oktavın tarifi yapılmıştır. Şekille üç oktav gösterilmiştir.

Ders 7

Talimler başlığıyla başlayan bu derste, her oktavın ezberlenerek süratlice okunması söylenmektedir. İki farklı tablo ile oktav çalışması yaptırılmaktadır.

Ders 8

Nota anahtarları başlıklı derste Do, Fa, ve Sol adında üç anahtar olduğu fakat bu kitapta Türk Mûsikîsi'nde kullanılan Sol anahtarının öğretileceği belirtilmiştir. Anahtarlar şekille anlatılmıştır.

Ders 9

Bu derste notaların değerleri ve nasıl yazıldıkları şekille anlatılmıştır.

Ders 10

Nota değerleri konusu işlenerek iki sekizlik notanın, bir dörtlük notaya eşit olduğu gibi örnekler verilmiştir.

Ders 11

Nota değerleri cetvelle anlatılmıştır. Altmışdörtlük notaların alaturka mûsikîde kullanılmadığı söylenmiş ve cetvele alınmamıştır.

Ders 12

Bu derste sus işaretleri ve değerleri şekille anlatılmıştır. Sus işaretleri daha sonra cetvelle gösterilmiştir. Otuziki ve altmışdörtlük esler cetvele alınmamıştır.

Ders 13

Bağ işaretinin tarifi yapılarak anlatılmıştır. Daha sonra notanın değerini uzatan nokta işareti şekillerle örnek gösterilerek anlatılmıştır.

Ders 14

Bu derste triyole ve çarpma işareti şekil çizilerek anlatılmıştır.

Ders 15

Bu derste ölçü değerini gösteren sayılar anlatılarak ölçünün bu sayılar üzerine kurulduğundan bahsedilmektedir. Usul konusuna giriş yapılmıştır.

Ders 16

Bu derste on zamanlıya kadar usullerin sayı ile yazılışı verilip üzerlerine Türk Mûsikîsi'ndeki isimleri yazılmıştır.

Ders 17

Bu derste porte başına yazılan rakamların usulü nasıl ifade ettiği anlatılmaktadır. İki dörtlük rakamın 'Nim Sofyan' usulünü ifade ettiği ve ölçü değerlerinin iki dörtlük değerinde olması gerektiği örneği verilmiştir.

Ders 18

Bu derste dört dörtlük değer üzerinde iki farklı usulün (düyek / ağır düyek) yazımıyla ilgili örnekler verilmiştir. Ölçü çizgilerinin usul bitiminde iki çizgi şeklinde çizilerek usul bitimini ifade etmesi gerektiği söylenmiştir. Daha sonra 5/4 Ağır Aksak Semai, 6/4 Sengin Semai, 9/4 Ağır Aksak usullerinin ölçü değerleri porte üzerinde anlatılmıştır.

Ders 19

Bu derste 3/8, 5/8, ve 6/8'lik ölçülerde usul örnekleri verilerek anlatımlar yapılmıştır.

Ders 20

Bu derste 7/8 Devr-i Hindi, 8/8 Katakofiti, 10/16 Curcuna, 9/8 Aksak ve Çifte Sofyan usulleri porte üzerinde gösterilerek değerleri örneklendirilmiştir.

Ders 21

Bu derste bemol, diyez ve naturel işaretlerinin anlatımı ve nasıl kullanıldıklarından bahsedilmiştir. Donanımda ve ölçü içerisinde nasıl kullanıldıkları örnekle anlatılmıştır.

Ders 22

Bu derste dönüş işaretleri (senyo, koda) anlatılmıştır. Daha sonra dolap işaretleri şekillerle gösterilmiştir.

SONUÇ

Osmanlı Maârifî sistemi kurulana kadar mûsikî dersleri başta Enderûn olmak üzere Mehter, Mevlevîhâneler ve Muzıka-i Hümâyûn gibi kurumlarda verilmekteydi. Tanzimat'tan sonra bu kurumlar arasına maârifîye bağı okulların da girdiği görülmektedir. Sıbyan mektepleri, rüşdiye, idâdî, sultânî ve yüksek öğrenim mektepleri XIX. asrın sonlarına doğru mûsikî eğitimi vermeye başlamıştır. Eğitim sisteminin değişmesiyle öğrencilerin karşısına çağın gerektirdiği yenilikler çıktığı görülmüştür. Yeni eğitim sisteminin plan, program ve imtihan düzeni, meşk sisteminin kurallarının dışında gelişen bir anlayışla öğrencilerin gelişiminde rol oynamıştır. Bunun sonucunda yeni öğretim modelleri, araçlar, kaynaklar vücut bulmuştur.

Mûsikînin Maârifîye bağı okullarda okutulmaya başlamasıyla beraber öğrenciler çok küçük yaşlardan itibaren bu sanatla tanışma imkanı bulmuşlardır. Sıbyan mektebinde ilahi okumakla başlayan mûsikî eğitimi artık yüksek öğrenim kurumlarında bile görülebilmektedir. Mûsikî muallim mekteplerinin eksikliği ve maârif teşkilatının tam anlamıyla oturmamış olması sebebiyle ilk yıllarda tüm okullarda müzik eğitiminin verilememiş olduğu görülmektedir. On dokuzuncu asrın sonlarında Osmanlı Maârifî'ne bağı okulların hemen hepsinde mûsikî eğitiminin verildiği görülmektedir.

Osmanlı Maârifî'nde müzik kitaplarının yayınlanması on dokuzuncu asrın sonlarında başlamıştır. Bunun öncesinde münferit kitaplar yazılmış maârif geneline yayılamamıştır. Bu döneme kadar müzik eğitiminde olması nota kullanılmaması ders kitaplarının müfredata girmesini geciktirmiştir. Ancak eğitimde zamanın getirdiği yenilikler ve pedagojik anlayış kaynaksız eğitimin yapılamayacağını göstermiştir. Yayınlanan ilk ders kitapları Batı mûsikîsi temelinin verildiği eserlerdir. Genellikle

Batı'da basılmış olan eserlerden ilham alınarak ya da birebir aynısının Türkçe'ye çevrilerek yayınlandığı bu kitaplar mûsikî tedrisatında birlik sağlanmasına yönelik atılmış önemli bir adımdır. Derslerde ağırlıklı olarak nota eğitiminin verilmesi müzik kitaplarının yazımında Batı müziği temelini esas alınmasını zorunlu kılmıştır. Bunun yanında Türk mûsikîsini anlatan kitaplar da az değildir.

Muhtasar Mûsikî Risalesi yukarıda ifade edilen kitaplara örnek teşkil eden bir eserdir. Eser, Osmanlı'nın var olan müziğini Batı'dan örnekler alarak geliştirme çabasında yazılmıştır. Bunun örneği dersler içerisinde sol anahtar tercihi, altmışdörtlük notaların şemaya alınmaması, noktalı eslerin Türk Müziği'nde kullanılmaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Türk Musikisi tek sesli bir müzik olduğu ve sol anahtarının insan sesi frekansına yakınlığı olduğu için bu anahtar tercih edilmiştir. Türk Musikisi uzun yıllar nota kullanılmadan icra edilen bir müzik olmasından ve belki Türk Musikisi'nin ruhuna uymadığından dolayı teknik hassasiyet ve yazılı kayıt gerektiren sus işaretlerinde nokta kullanılmaması ve altmışdörtlük notalar, eserde küçük bir bahisle geçilmiştir. Batı mûsikîsi matbuat disiplindeki bu eser Türk öğrencilere mûsikînin temellerini öğretecek bir şekilde kaleme alınmıştır. Ayrıca Batı ve Türk müziklerini beraber öğretme çabası içerisindeydir. O dönem yazılan mûsikî kitaplarının en önemli örneklerindendir. Daha sonra yazılmış olan pek çok Türkçe mûsikî kitabı için de bir referans kaynağı olmuştur.

KAYNAKÇA

A. Kâzım (Darüşşafaka Mezunlarından), *Talim-i Mûsikî Yahud Mûsikî Istılahatı*, Matbaa-i Ebuzziyâ, İstanbul 1310 (1894).

Akkutay, Ülker. *Enderun Mektebi*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1984.

Ali Galib, *Gıda-yı Ruh Yahud Cep Mecmuası*, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1900.

Ali Salahi, *Hocasız Ud Öğrenme Metodu*, Mokosyon matbaası, İstanbul 1910.

Ali Selahaddin, *Muhtasar-ı Risale-i Mûsiki (1. ve 2. Kısım)*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1909.

Antel, Sadrettin Celâl. “Tanzîmât Maârifî”, *Tanzîmât I*, Maârif Matbaası, İstanbul 1940.

Atuf, Nafi. *Türkiye Maârif Tarihi Hakkında Bir Deneme*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1930.

Bardakçı, Murad. *Ahmed Oğlu Şükrullah*, Pan Yayınları, İstanbul, 2012.

Bardakçı, Murad. *Maragalı Abdulkadir*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1986.

- Baykal, İsmail Hakkı. *Enderun Mektebi Tarihi*, Fatih Derneği Neşriyatı, İstanbul 1953.
- Behar, Cem. *Zaman, Mekan, Müzik*, Afa Yayıncılık, İstanbul 1993.
- Behar, Cem. *Aşk Olmazsa Meşk Olmaz*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.
- Bestekâr Zenci Salih, *Aheng-i Tarab*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1889.
- Çulhayan Kırkor Efendi, *Ezhan-ı Mûsiki Yahut Müntehab Şarkı ve Kanto Mecmuası*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul ?
- Çelik, Binnaz Başar. *Hızır Bin Abdullah'ın Kitabı'ı Edvarından Makamlar*, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001.
- Darü'l-elhan Ders Müfredat Programı*, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1926.
- Duru, Necip Fazıl. “Mevlevi Şairlerde Ney Metaforu”, *Uluslararası Mevlana Sempozyumu*, c. I, İstanbul 2010.
- Düzgüner, Sevede. “Mevlevi Ayin Mûsikîsi ve Mevlevi Sema Ayininin Psikolojik Etkileri”, *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildirileri*, c. II., Harran Üniv. İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa 2007.
- Erdoğan, Teyfur. “Maârif-i Umûmîyye Nezareti Teşkilatı”, *Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Dergisi*, c. 51, Ankara 1996.
- Feldman, Walter. “Mysticism Memory and History In The Mevlevi Ayini”, *Uluslararası Mevlana Sempozyumu*, c. III. İstanbul 2010.
- Gazimihal, M. Ragıp. *Türk Askeri Mızıkaları Tarihi*, Maarif Basımevi, İstanbul 1955.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, İnkılâp ve Aka Yayınevi, İstanbul 1983.
- Güngör, Tahir. *Enderun Saray Mektebi'nde Has Oda Teşkilatı*, Marmara Üniv. Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Hacı Emin, *Nota Muallimi*, Zartaryan Matbaası, İstanbul 1885.

Hafız Hızır İlyas, *Tarih-i Enderun-Letaif-i Enderun*, çev. Cahit Kayra, Güneş Yayınları, İstanbul 1987.

Hasan Hilmi, *Negamat-ı Aşk Yahud Yeni Şarkı Mecmuası*, Mihran Matbaası, İstanbul 1306 (1890).

Hasan Tahsin, *Safa-yı Dil Yahud Yeni Şarkı ve Kanto Mecmuası*, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1900.

Hasan Tahsin, *Güldeste-i Mûsikî*, Kasbar Matbaası, İstanbul 1900.

Hasan Tahsin, *Yeni Şarkı Mecmuası*, Kasbar Matbaası, İstanbul 1902.

Hasan Tahsin, *Hadika-i Mûsikî*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1903-1904.

Hasan Tahsin, *Gülzar-ı Mûsikî*, İstanbul 1906.

Hasan Tahsin, *Meşrutiyet Yahud Enis-i Ruh*, Ahmed Kâmil Matbaası, İstanbul 1908.

Hüseyin Hüsnü, *Tarihçe-i Fenni Mûsikî*, Matbaa-i Safâ ve Enver, İstanbul 1310 (1894).

İhsan, *Zemzem-i Sevda*, Ahter Matbaası, İstanbul 1899.

İlk Mekteb Kitapları Tedkik Komitesinin Mûsikî Kitapları Hakkındaki Raporu, İstanbul 1926.

İpşirli, Mehmet. “Enderun”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, c.XI, s. 185-187.

Kâzım Bey (Uz), *Mûsikî*, İstanbul 1896.

Kâzım Bey, *İbtidâi Nota Dersleri*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1917.

Kâzım Bey, *Nota Dersleri*, İstanbul 1919.

Kâzım Bey, *Mûsikî Nazariyatı*, İstanbul 1923.

Kuneralp, Sinan. *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali*, İsis Yayınları, İstanbul 1999.

Mahmud Cemil, 1313 Senesine Mahsus Şarkı Mecmuası, Âlem Matbaası, İstanbul 1895.

Mahzen-i Mûsiki veya Dilküşâ, Kasbar Matbaası, İstanbul 1901.

Mehmed Ali Feridun, *İlk Mekteblerin Bütün Sınıfları İçin İlk Mûsikî Kitabı*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1927-1928.

Mehmet Nazım, *Sünbülîstan-i Mûsikî*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1907-1908.

Mehmed Nazmi, *Yeni Şarkı Mecmuası*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1304 (1888).

Mehmet Şevki, *Mecmua-i Şarkı*, Mekteb-i Sanayi Matbaası, İstanbul 1881.

Mehmed Zati Arca, *Kütübhan-e-i Mûsikî'den Tedrisat-ı Mûsikî*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1932.

Mekatib-i İbtidaiye'ye Mahsus Mûsikî Programı, Amire Matbbası, İstanbul 1914.

Muallim Fahri, *Nazâri ve Ameli Ud Dersleri*, İstanbul 1920.

Musa Süreyya, *İlk Muallim Mektepleriyle Orta Mekteplerde Tedris Edilmek Üzere Mûsikî Kitabı*, Milli Matbaa, İstanbul 1928.

Musahipzade Celal, *Kaşıkcılar (Temsil-i Mûsikî Rehberi)*, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1920.

Mûsikî Muallim Talimatnâmesi, Vatan Matbaası, İstanbul 1925.

Mustafa Emri, *Gülşen-i Mûsikî*, İstanbul 1907.

Mustafa Saffet, *Solfej Yahut Nazariyatı Mûsikî*, Mokosyon Matbaası, İstanbul 1891.

Nevzuhur Şarkılar, Matbaa-i Hüseyin Enver, İstanbul, 1893.

Neyzen Kâmi Bey, *İrâe-i Mûsikî*, İstanbul 1888.

Neyzen Mehmed Kâmi, *İrâe-i Nagamat*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul, 1887.

Özcan, Nuri. *Onsekizinci Asırda Osmanlılarda Dini Mûsikî*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, c. I.

Özcan, Nuri. “Mehter”, *DİA*, c.28, İstanbul 2003.

Özden, Erhan; Toker, Hikmet. 'Osmanlı'da Müzik Eğitimi', *Marmara Üniv. 9. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitapçığı*, İstanbul 2010.

Özden, Erhan. *Osmanlı Maarifinde Mûsikî*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015.

Özden, Erhan. “Osmanlı Maârifî’nde Dini Mûsikî”, *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Mûsikî Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Amasya 2017, s. 429-444.

Rahmi Bey’in Varisleri, *Rahmi Bey Merhumun Şarkıları*, İstanbul 1925.

Sanal, Haydar. *Mehter Mûsikîsi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964.

Sezikli, Ubeydullah. *Abdulkadir Meragi ve Camiu'l-Elhan'ı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.

Tedris-i Mûsikî, İstanbul 1916.

Toker, Hikmet. *Elhân-ı Aziz Sultan Abdülaziz Devrinde Sarayda Mûsikî*, TBMM Basımevi, Ankara 2016.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, c. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1975.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “Osmanlılar zamanında Saraylarda Mûsikî Hayatı”, *Bellekten*, c. XLI, Ankara 1977.

Üngör, Zeki. *Çocuklara Teganni Dersleri*, Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı – İstanbul 1341 (1925).

Yeni Şarkılar: Mektebliiler ve Gençler İçin, Matbaa-i Hüseyin Enver, İstanbul 1893.

Yeprem, M.Safa, *Buhurizade İtri Mustafa Efendi*, Tohum Dergisi sayı 145, İstanbul 2012.

Yönetken, Halil Bedii, *Gınanın Usul-ü Tedrisi*, Milli Matbaa, İstanbul 1927.

EKLER

Ek1: Muhtasar Risale-i Mûsikî Adlı Kitabın Orjinal Nüshası

1187
K. 9853

مختصر

رِسَالَةُ الْمُؤْتَفِقِينَ

مؤلفهاری

طوبخانه عماره محاسبه قلمی کتبه سند
مکتب تفتیحه موسیقی معلمی
علی صانع البینه

معارف نظار تبیلده سنه ۱۱۸۱ هجری القمری و ۱۷۷۹ ماسی تاریخ
و ۱۰۸۱/۶۵۹۰ فوری فقتنامه سید محمود بنک مطبعه سنه طبع القدر

781.241

جزوه

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ
Seyfettin Özege Bağışı

محمود اولیان فخر ساعته در

۱۳۲۵

